

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

**Možnosti návratu do zaměstnání osob po výkonu
trestu odnětí svobody**

Bakalářská práce

Autor: Monika Kadlecová
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: PaedDr. Martin Knytl, MCS
Oponent práce: plk. Ing. Oto Svoboda, MBA, LL.M.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Monika Kadlecová
Studium:	P20K0299
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální patologie a prevence
Název bakalářské práce:	Možnosti návratu do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody
Název bakalářské práce AJ:	Possibilities of Returning to Employment of Persons After Serving a Sentence of Imprisonment

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zaměřuje na realizaci návratu do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody a s tím spojený proces resocializace. Práce se zabývá jednotlivými aspekty výkonu trestu odnětí svobody od podmínek zadržení, přes průběh výkonu trestu, až po výstupní oddíl a propuštění. Stěžejní částí práce je návrat odsouzených do běžného života s pracovními návyky a povinnostmi. Pomocí kvalitativní strategie se v praktické části zjišťují možnosti návratu do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody pohledem aktérů penitenciární a postpenitenciární péče.

DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2020. ISBN 978-80-261-0848-1.

GÁČ, Dušan a kol. *Specifika výkonu zabezpečovací detence v České republice*. Brno: Vězeňská služba České republiky, 2020. ISBN 978-80-907836-0-7.

RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I: vězeňství*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. ISBN 978-80-7435-716-9.

ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĎOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

TOMÁŠEK, Jan a kol. *Probace a její efektivita pohledem pachatelů, veřejnosti a médií*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-183-7.

Zadávací pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PaedDr. Martin Knytl, MCS

Oponent: Ing. Oto Svoboda, MBA

Datum zadání závěrečné práce: 1.2.2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Možnosti návratu do zaměstnání osob pro výkonu trestu odnětí svobody* vypracovala pod vedením vedoucího práce PaedDr. Martina Knytla, MCS, samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 14. 4. 2023

Monika Kadlecová

Anotace

KADLECOVÁ, Monika. *Možnosti návratu do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023. 63 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zaměřuje na možnosti návratu do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody. Teoretická část obsahuje základní vzhled do penitenciární péče a jaké jsou souvislosti mezi penologií a ostatními vědními disciplínami. V dalších kapitolách se práce věnuje charakteristice pachatele a výkonu trestu odnětí svobody se zřetelem na prizonizaci. Stěžejní oblast v teoretické části tvoří kapitola o vytvoření předpokladů pro snadnější návrat do zaměstnání a s tím spojeným programem zacházení. Zaměřuje se zde na pracovní a vzdělávací aktivity, které jsou nezbytnou součástí resocializace a s tím spojeným návratem na trh práce. Tato kapitola navazuje na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Ke konci teoretické části se věnuje postpenitenciární péči a neziskovým subjektům, které zajišťují zaměstnání a pomoc osobám po výkonu trestu odnětí svobody. Bakalářská práce uvádí, jaké jsou možnosti návratu do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody a jak jim vybraná zařízení mohou pomoci s hledáním zaměstnání.

Klíčová slova: výkon trestu odnětí svobody, zaměstnání, postpenitenciární péče

Annotation

KADLECOVÁ, Monika. *Possibilities of return to employment of persons after serving a prison sentence*. Hradec Králové: Faculty of Education, University Hradec Králové, 2023. 63 pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis focuses on the possibilities of return to employment of persons after serving a prison sentence. The theoretical part includes a basic look into penitentiary care and what are the connections between penology and other disciplines. In the following chapters, the thesis focuses on the characteristics of the offender and imprisonment with regard to prionisation. A central area in the theoretical part is the chapter on creating the conditions for an easier return to work and the associated treatment programme. The focus here is on the work and educational activities that are an essential part of resocialisation and the associated return to the labour market. This chapter follows on from the release from imprisonment. Towards the end of the theoretical part, it focuses on post-penitentiary care and non-profit entities that provide employment and assistance to persons after imprisonment. The bachelor's thesis presents the possibilities of returning to employment of persons after imprisonment and how the selected institutions can help them to find employment.

Keywords: execution of a prison sentence, employment, post-penitentiary care

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod.....	9
1 Charakteristika vězeňství v České republice	11
1.1 Provázanost penologie s jinými vědními disciplínami.....	12
1.2 Profil pachatele.....	14
2 Od trestného činu po výkon trestu odnětí svobody.....	15
2.1 Výkon vazby	16
2.2 Výkon trestu odnětí svobody	17
2.2.1 Práva a povinnosti odsouzených.....	19
2.2.2 Vliv prizonizace	21
2.3 Vytvoření předpokladů pro snadnější návrat do zaměstnání	22
2.3.1 Vzdělávací aktivity	23
2.3.2 Pracovní aktivity	24
3 Propuštění z výkonu trestu odnětí svobody	27
3.1 Role Probační a mediační služby	28
3.2 Nestátní organizace postpenitenciární péče	29
4 Výzkumné šetření	33
4.1 Formulace výzkumné otázky	34
4.2 Charakteristika informantů.....	36
4.3 Analýza výsledku výzkumného šetření.....	37
4.4 Shrnutí výzkumného šetření – diskuze	44
Závěr.....	48
Seznam použité literatury	50
Seznam tabulek.....	56
Příloha.....	57

Úvod

Téma bakalářské práce *Možnosti návratu do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody* je zvoleno na základě osobního zájmu o penitenciární a postpenitenciární péči. Dalším důvodem je, že se na téma zaměstnávání osob po výkonu trestu odnětí svobody mnoho prací nevyskytuje. K tomuto tématu mě dovedlo studium oboru Sociální patologie a prevence na Univerzitě Hradec Králové.

Teoretická část obsahuje v úvodu základní charakteristiku českého vězeňství s ohledem na definici oboru penologie. Následuje popis spjitostí penologie s ostatními vědními disciplínami, jako jsou kriminologie, psychologie, sociální práce apod. První kapitola je zakončena popisem profilu pachatele. Následující kapitola se věnuje výkonu vazby a podrobněji samotnému výkonu trestu odnětí svobody se zřetelem na prizonizaci a práva a povinnosti odsouzeného. Práce se poté zabývá stěžejní oblastí teoretické části, a to vytvořením předpokladů pro snadnější návrat do zaměstnání. V této oblasti se práce bude podrobněji věnovat programu zacházení s důrazem na pracovní a vzdělávací aktivity, které jsou nezbytnou součástí resocializace a s tím spojeným návratem do zaměstnání. Závěrečná kapitola teoretické části se věnuje propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody, kde se zaměří na postpenitenciární péči a neziskové subjekty, které zajišťují zaměstnání či pomoc při hledání zaměstnání osobám po výkonu trestu odnětí svobody.

Cílem bakalářské práce je seznámit čtenáře se základním vhladem do penitenciární a postpenitenciární péče. Blíže charakterizovat výkon trestu a s ním spojené vzdělávací, pracovní a zájmové aktivity, které připravují odsouzeného na návrat do zaměstnání. Práce obsahuje též ukázkou organizací a firem, které se podílejí na zaměstnávání či pomoci lidem po výkonu trestu odnětí svobody. Cílem empirické části je zjistit, jaké jsou možnosti návratu do zaměstnání pro osoby po výkonu trestu odnětí svobody. Na základě předvýzkumu, který proběhl u neziskových subjektů, se hlavní výzkumná otázka rozdělila do tří dílčích výzkumných otázek. První dílčí výzkumná otázka se zaměřuje na to, do jaké míry ovlivňuje hledání zaměstnání stigmatizace osoby po výkonu trestu odnětí svobody. Druhá dílčí výzkumná otázka se věnuje otázce, jaké faktory propuštěné motivují k hledání a udržení zaměstnání. Poslední dílčí výzkumná otázka se zaměří na udržitelnost propuštěných na trhu práce.

Pro vyhodnocení dat jsou důležité osobní zkušenosti jednotlivých aktérů penitenciární a postpenitenciární péče, kteří lidem po výkonu trestu odnětí svobody při návratu do zaměstnání pomáhají. Informace jsou získány pomocí polostrukturovaného rozhovoru u záměrně vybraných informantů.

1 Charakteristika vězeňství v České republice

Penologie má mnoho definic, jedná se o multidisciplinární obor, jehož cílem je studovat a vyhodnocovat osvědčení trestních sankcí na delikventy. V širším slova smyslu penologii lze definovat jako „*vědu o výkonu trestu a jeho účincích. V užším smyslu se penologie zabývá reálným výkonem trestů a ochranných opatření.*“ (Raszková, Hoferková, 2018, s. 7)

Nejobsáhlejší definici vědního oboru penologie má Černíková (2008), u které nalezneme pojetí penologie, jako nauce o trestu a jeho účincích. Také se zabývá zkoumáním sociálně psychologických procesů, jevů a zákonitostí, které vznikají v důsledku výkonu trestu. Dále se u ní můžeme setkat s výzkumem systému institucí a jejich funkcí při realizaci postihu. Také ověřuje přístupy výchovného zacházení s odsouzenými, aby byl dosažen co nejefektivnější účel trestu.

Poslední velmi výstižnou definici, kterou je potřeba zmínit, nalezneme v díle *Základy penologie* od Jozefa Madliaka (2010), který penologii charakterizuje jako „*komplexní vědní disciplínu, která zkoumá mimoprávní (sociologické, psychologické, etické, pedagogické apod.) souvislosti trestních sankcí, jejich výkon a účinnost, včetně výzkumu účinků trestu smrti; zároveň se zabývá i otázkou, jak máme nejvhodněji zacházet s odsouzenými pachateli a v neposlední řadě se zabývá architekturou vězeňských zařízení a organizací jejich činností.*“

Z výše uvedených definic můžeme pozorovat, že penologie jako vědní obor je velice rozsáhlý. Zaobírá velký rozsah nejen teoretické, ale i praktické činnosti. K definici penologie si uvedeme také její předmět zkoumání, který nás zavede blíže k resocializaci a integraci odsouzeného po výkonu trestu odnětí svobody.

Předmětem zkoumání vědního oboru penologie jsou metody zacházení s pachatelem trestných činů, nejen jeho tresty, ale i způsoby jejich výkonu, díky kterým se snažíme co nejúčelněji dosáhnout korektivní změny chování pachatele tak, aby měl možnost se integrovat do společnosti. V penologii je primárně kladen velký důraz na individualitu, na poznání osobnosti pachatele s cílem stanovit adekvátní zacházení včetně individualizovaného přístupu. (Černíková, Makariusová, 1997)

1.1 Provázanost penologie s jinými vědními disciplínami

Jak již bylo zmíněno, penologie má transdisciplinární charakter, rozvíjí poznatky z trestněprávních, pedagogických, společenských a dalších vědních disciplín. Nejblíže má ke kriminologii, psychologii, psychiatrii, etopedie, pedagogice, sociální práci, ale i etopedii. Skrze velice blízkou provázanost ke kriminologii se můžeme setkat s tím, že se i někteří odborníci domnívají, že penologie není samostatnou vědní disciplínou, ale že je součástí kriminologie. *„Poznatky získané v rámci penologie mohou představovat významné východisko pro legislativu v oblasti trestněprávních sankcí a jejich výkonu a jsou důležité i pro úvahy ve směru prevence kriminality, zejména recidivy trestné činnosti.“* (Mezník, Kucta, Kalvodová, 1995, s. 3)

Těsné vazby má vězeňství také ke speciálně pedagogické disciplíně, a to k etopedii. Etopedie je součástí speciální pedagogiky. Klade za cíl edukaci a reedukaci jedinců s poruchami nemocí a chování. Vězeňství lze chápat jako specifické etopedické zařízení. Etopedie také pomáhá přiblížit náhled na odsouzeného, způsoby páčání trestné činnosti, druhy potrestání a ujasňuje finální cíle při návratu z výkonu trestu. (Slomek, 2006, online)

„Psychologie (penitenciární psychologie) pomáhá pochopit problémy procesu penitenciárního zacházení s odsouzenými. Zkoumá nejen samotného odsouzeného a jeho individuální zvláštnosti, ale také problémy života ve věznici (vztahy mezi vězni, personálem). Zaměřuje se i na psychologické aspekty penitenciárního zacházení s odsouzenými (zkoumá účinnost výchovných metod).“ (Raszková, Hoferková, 2018, s. 12–13)

Dále je s vězeňstvím blízce propojena i penitenciární psychiatrie, která se zaměřuje na zkoumání sexuálních deviací, psychických poruch vyvolaných užíváním alkoholu a drog, neurózy a poruchami odsouzených. Nalezneme zde spojitost i s penitenciární sociologií, která vysvětluje sociální vazby, jejich fungování a vliv na penitenciární proces při výkonu trestu odnětí svobody. Nezastupitelné místo v penitenciární a postpenitenciární péči má sociální práce. Sociální pracovník se uplatňuje ve spolupráci s odborníky v resocializaci odsouzeného.

„Sociální práce pomáhá vězněným osobám s jejich sociálními záležitostmi a udržováním kontaktů s vnějším světem. Zvláštní pozornost je věnována přípravě vězně na propuštění a pomáhá mu vytvořit výchozí podmínky pro návrat a reintegraci do společnosti.“ (Kubíčková, Kmětník, 2011, s. 8)

V neposlední řadě má své místo v penologii i penitenciární pedagogika, která ve vězeňském kolektivu pracuje s malou skupinou lidí, u které se následně zabývá vzděláváním a výchovou osob po výkonu trestu odnětí svobody. Někteří autoři tuto vědu berou jako součást penologie, jiní ji řadí pod speciálně pedagogické vědy. V publikacích se také setkáváme s pojmenováními, jako jsou například kriminální pedagogika, pedagogika výkonu trestu, pedagogika odsouzených nebo forenzní pedagogika. (Jůzl, 2017)

A v poslední řadě je nutné zmínit i resocializační pedagogiku, která ovšem v českém prostředí není doposud jako vědní disciplína vymezena. Lze ji chápat jako „*teoretickou vědu, součást společenských věd, nebo jako systém praktických výchovných aktivit zaměřených k osobám se zhoršenou sociální přizpůsobivostí.*“ (Moravcová, 2010, s. 256)

Veteška (2015) resocializační pedagogiku označuje za aplikovanou vědní disciplínu, která dle jeho názoru vychází ze sociální patologie a klinické psychologie, speciální pedagogiky, z kulturní antropologie, ze sociální pedagogiky a dalších věd. V souvislosti s klinickou psychologií jde o zkoumání vlivu narušeného sociálního prostředí na vznik různých psychických abnormalit. Speciální pedagogika se zabývá sociální interakcí duševně nemocných a kulturní antropologie se soustředí na souvislosti s rozdílným utvářením osobnosti v různých sociokulturních prostředích.

Provázanost s vězeňstvím má i penitenciární právo, které lze definovat jako „*komplexní soubor všech právních norem, které upravují výkon trestu odnětí svobody a výkon vazby (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, penitenciární normy, Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, prováděcí předpisy, Vyhláška č. 345/1999 Sb., řád výkonu trestu, Vyhláška č. 169/1999 Sb., řád výkonu vazby, Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční strážii)*“ (Kubíčková, Kmětník, 2011, s. 8)

Kriminologie je samostatná multidisciplinární a empirická věda, která zkoumá zločinnost, její projevy a příčiny, taktéž pachatele, oběti a kontrolu kriminality z hlediska represe i prevence. Kriminologie se řadí mezi tzv. kriminální vědy. Funkcí kriminologie je dávat podněty ke zdokonalování teorie a praktických opatření v rámci kontroly, čímž se myslí regulační opatření státu. (Bělík, Hoferková, Kraus a kol., 2017)

1.2 Profil pachatele

Při teoretické analýze sociálně-pedagogických souvislostí kriminality se musí přihlídnout na osobnost člověka. Ondrejko (1998) pachatele z řad dětí a mládeže rozděluje na tři věkové kategorie:

- a) Nezletilí pachatelé (do 15 let), z hlediska současné legislativy je u nich vyloučená trestněprávní zodpovědnost. To ale neznamená, že se nemůžou dopustit konání se znaky trestného činu. O preventivních a nápravných opatřeních se u nich nerozhoduje v trestněprávním, ale v občanskoprávním konání. Významnou úlohu zde má sociálně právní ochrana dětí a sociální kurátoři, kteří jako součást subsystému sociální pomoci přispívají k předcházení vzniku krizových situací v rodině.
- b) Mladiství pachatelé, juvenilní delikvence 15–18 let. Trestněprávní zodpovědnost v této kategorii už existuje, ale trestní stíhání i samotný trest jsou upravené odlišným způsobem. Důležité je především přihlídnout na sociální nezralost těchto pachatelů i na jejich přijatelnou prognózu nápravy.
- c) Mladí dospělí pachatelé, kriminalita mládeže 18–24 let.

Pachatelem trestného činu je ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná. Dále také můžeme pachatelem označit i toho, kdo k provedení trestného činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepřičetnosti, omylu, nebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi, či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost. Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu použil jiné osoby, která nejednala ve zvláštním úmyslu. (Zákon č. 40/2009 Sb.)

Nezkusil (1978) se při vymezení pachatelů řídí podle těchto hledisek:

- a) Etiologické hledisko zahrnuje vznik a vývoj osobnosti pachatele, přičemž příčiny delikvence pachatele vycházejí z vnitřních a vnějších faktorů.
- b) Charakterologický aspekt využívá vybrané teorie a typologie osobností (Jungovu, Kretschmerovu, či Jaenschonovu).
- c) Psychiatrický aspekt se věnuje určení normality pachatele.
- d) Sociologický aspekt vychází z postojů pachatele podle navazování vztahů.
- e) Prognostický aspekt vychází z prognózy budoucího vývoje pachatele.
- f) Smíšené hledisko posuzuje druh trestné činnosti, ale také osobnost pachatele.

2 Od trestného činu po výkon trestu odnětí svobody

Trestný čin je podle ustanovení § 13 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku definován jako „protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně“.

Trestným činem je zavinění soudně trestného a společensky škodlivého jednání, které vykazuje znaky uvedené v trestním zákoníku. Skutková podstata trestného činu se skládá ze čtyř obligatorních znaků, které musí být vždy naplněny: objekt (právem chráněné společenské hodnoty), objektivní stránka (jednání, následek a příčinný vztah mezi nimi), dále subjekt (pachatel) a subjektivní stránka (zavinění). (Bělík, Hoferková, Kraus a kol., 2017)

Účelem výkonu trestu odnětí svobody je prostředky stanovenými zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti. (Zákon č. 169/1999 Sb.)

Vedle účelu trestu rozlišujeme i jeho funkci. V první řadě se jedná o funkci retributivní, přičemž jejím cílem je emociální uspokojení poškozeného vůči pachateli. Dále je funkce regulativní neboli ochranná. Účelem regulativní funkce je ochrana společnosti před deviantním chováním prostřednictvím ukládání sankcí pachatelům. Preventivní funkce spočívá v neodvratitelnosti trestu jako takového. Taktéž se můžeme setkat s funkcí restorativní, nápravnou, která usiluje o znovuoobnovení narušeného sociálního vztahu mezi pachatelem a společností. Na závěr se musí zmínit ještě funkce výchovná, morální, odstrašující a represivní, která zajistí izolaci pachatele od společnosti. (Raszková, Hoferková, 2018)

Hlavní zásady výkonu trestu nalezneme v ustanovení § 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. „Trest může být vykonán jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti. S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.“

2.1 Výkon vazby

Výkon vazby upravuje zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby a vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby. Vazba je vykonávána ve vazebních věznicích či ve zvláštním oddělení věznic. Obviněný je přijímán do výkonu vazby na základě písemného příkazu soudu vydaného na popud rozhodnutí o vzetí do vazby. Rozhodnutí o vzetí do vazby a písemný příkaz musí být opatřeny kulatým razítkem a podpisem soudce, který rozhodnutí vydal. (Raszková, Hoferková, 2018)

Výkon vazby má za úkol zadržení/izolaci osoby v prostoru věznice. Vazba na rozdíl od trestu odnětí svobody není a ani nemůže být trestem. Je procesním úkonem zajišťujícím osobu obviněného (obviněný je trestně zodpovědný člověk, který je důvodně podezřelý ze spáchání trestného činu) pro účely trestního řízení a výkonu trestu. (Hála, 2006)

Důležité je zmínit princip presumpce nevinny, který byl v České republice zpracován do legislativy v roce 1994. Tento princip nám říká, že na osobu, která se nachází ve výkonu vazby, musíme nahlížet jako na nevinnou, dokud není pravomocně odsouzená.

Při přijetí do vazby je nutné ověřit totožnost obviněného a seznámit ho se svými právy a povinnostmi a příslušnými právními předpisy. Dále se provede osobní prohlídka, prohlídka věci a preventivní lékařská prohlídka.

„Během výkonu vazby smí být obviněný podroben jen těm omezením, která jsou nutná ke splnění účelu vazby z hlediska jejího důvodu a k zachování stanoveného vnitřního pořádku a bezpečnosti. Ve výkonu vazby nesmí být ponížena lidská důstojnost obviněného a nesmí být podrobován fyzickému a psychickému nátlaku.“ (Zákon č. 293/1993 Sb.)

Vazba trvá jen dobu nezbytně nutnou. Podle § 72a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním vazba musí trvat v přípravném řízení a řízení před soudem jen nezbytně nutnou dobu. Celková doba trvání nesmí přesáhnout:

- a) jeden rok, je-li vedeno trestní stíhání pro přečin,
- b) dva roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zločin,
- c) tři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin,
- d) čtyři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin, za který lze podle trestního zákona uložit výjimečný trest.

2.2 Výkon trestu odnětí svobody

Odsouzeného lze do výkonu trestu odnětí svobody přijmout na základě vykonatelného a pravomocného rozhodnutí soudu a písemně vyhotovenému nařízení výkonu trestu, případně na základě výzvy nebo příkazu soudu. Odsouzený se může do výkonu trestu odnětí svobody dostat buď okamžitě s policejním doprovodem, s odkladem, nebo vůbec (tento případ nastává při změně rozsudku v souvislosti s odvoláním). Dále jsou možnosti nástupu do vazby, nastupuje v lhůtě do jednoho měsíce, zatčení a dodání do věznice nebo vypátrání a zatčení. (Raszková, Hoferková, 2018)

Soud pachatele zařazuje do dvou typů věznic, do věznice s ostrahou nebo do věznice se zvýšenou ostrahou. Dále lze odsouzeného zařadit buď do otevřeného, polootevřeného či uzavřeného oddělení věznice, a to dle kriminogenního rizika odsouzené osoby. Míru rizika lze vyhodnotit prostřednictvím nástroje SARPO (Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených). (Raszková, Hoferková, 2018)

Odsouzené lze motivovat již od začátku, a to díky vnitřní diferenciaci skupin, které tvoří lidé s podobnými zájmy, profesí nebo charakterem. Ve věznicích jsou tři přístupné skupiny vnitřní diference, které napomáhají systému pozitivní motivace. Úkolem těchto diferenciací je upevnit individualizovaný přístup k odsouzeným a motivovat je k nápravě. Odsouzení ze stejné diferenciacní skupiny jsou zařazeni na stejné pracoviště a ubytovny. Toto rozdělení odsouzených je nazýváno klasifikací. (Raszková, Hoferková, 2014, online)

„Do první přístupné skupiny vnitřní diference (I. PSVD) byli zařazeni odsouzení, kteří aktivně plnili program zacházení, chovali se ve výkonu trestu odnětí svobody v souladu s vnitřním řádem věznice a účastnili se aktivně skupinové a individuální zájmové činnosti, byli samostatní v rozhodování a řešení sociálních, osobních a rodinných problémů, spolupracovali s personálem věznice a snažili se snižovat možná rizika recidivy svého trestného jednání v budoucnu. Do druhé přístupné skupiny vnitřní diference (II. PSVD) se řadili odsouzení, kteří měli problémy s plněním programu zacházení a s dodržováním vnitřního řádu věznice „kolísali“ mezi první a třetí skupinou. Do této skupiny byli většinou zařazováni i odsouzení přicházející na ubytovny z nástupního oddělení. Do třetí, poslední přístupné skupiny vnitřní diference (III. PSVD), spadali odsouzení, kteří neplnili své povinnosti a program zacházení, nedodržovali vnitřní řád věznice a byli opakovaně kázeňsky trestáni.“ (Raszková, Hoferková, 2018, s. 108–109)

Při přijetí do věznice je nutné ověřit totožnost odsouzeného, aby byla vyloučena jeho záměna. Nemá-li odsouzený u sebe žádný doklad totožnosti, lze ho přijmout pouze v případě, že totožnost byla již ověřena dříve. Případně lze ověřit totožnosti i jeho čestným prohlášením. (§ 3 vyhlášky č. 345/1999 Sb.)

Po nástupu do věznice se u odsouzeného provede osobní prohlídka. Osoba, která prohlídku provádí nebo je prohlídce přítomna, musí být stejného pohlaví jako odsouzený. „*Odsouzený si může u sebe ponechat písemnosti související s trestním řízením, které bylo nebo je proti němu vedeno, a další úřední písemnosti; v množství přiměřeném možnostem jejich uložení v poskytnuté skříňce fotografie, dopisy, právní předpisy, vlastní knihy, časopisy a noviny. Odsouzený může mít u sebe též kapesní nebo náramkové hodinky, které neobsahují komunikační nebo záznamové zařízení, psací potřeby, věci potřebné k vedení běžné korespondence, snubní prsten, ruční mlýnek na kávu, elektrický holicí strojek, hrneček na nápoje a základní hygienické potřeby.*“ O ponechání jiných věcí rozhoduje ředitel věznice nebo jím pověřený zaměstnanec Vězeňské služby. (§ 4 vyhlášky č. 345/1999 Sb.)

Odsouzený je ubytován na přijímacím oddělení, na kterém je podroben vstupní lékařské prohlídce. Je seznámen se svými právy a povinnostmi a s vnitřním řádem věznice. Poté je generálním ředitelem umístěn do konkrétní věznice na nástupní oddělení, kde je vypracována komplexní zpráva o odsouzeném a stanoven program zacházení. (Raszková, Hoferková, 2014, online)

Dirga (2020) popisuje věznici jako byrokratické organizace vyznačující se prvky totální instituce. Cílem je úprava a kontrola všech oblastí života odsouzených.

Již 12 let v České republice fungují také zabezpečovací detence. Jedná se o „*typ trestněprávního ochranného opatření, jehož hlavním smyslem je chránit společnost před zvláště nebezpečnými a nepřizpůsobivými pachateli závažné trestné činnosti, kterou spáchali při zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou. Soud může změnit na zabezpečovací detenci i vykonávané ochranné léčení, které nevedlo ke splnění jeho účelu pro chování osob, na niž se ochranné léčení vykonává, a tuto přeměnu vyžaduje účinná ochrana společnosti. Zabezpečovací detence není časově omezená, trvá tak dlouho, dokud momentální stav chovance vykazuje nebezpečí pro společnost ve smyslu vnitřních a vnějších rizik.*“ (Gáč, 2020, s. 7)

2.2.1 Práva a povinnosti odsouzených

Práva a povinnosti osob ve výkonu trestu odnětí svobody jsou dána jednotlivými ustanoveními zákona o výkonu trestu odnětí svobody a řádem výkonu trestu odnětí svobody.

Mezi práva odsouzených patří dle zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody:

- a) rovnost práv,
- b) sociální podmínky odsouzených a poskytování zdravotních služeb,
- c) korespondence,
- d) užívání telefonu,
- e) návštěvy,
- f) duchovní a sociální služby,
- g) uspokojování kulturních potřeb,
- h) používání dalších věcí,
- i) nákup potravin a věci osobní potřeby,
- j) přijetí balíčku,
- k) příjem peněz a nakládání s nimi,
- l) ochrana práv odsouzených včetně prostředků právní ochrany,
- m) omezení a zbavení některých práv a svobod.

Mezi povinnosti odsouzených patří dle zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody:

- a) základní povinnosti odsouzených,
- b) zaměstnávání a vzdělávání odsouzených,
- c) zařazování odsouzených do práce,
- d) zákaz některých prací,
- e) pracovní postavení a podmínky odsouzených,
- f) pracovní odměna odsouzených,
- g) vzdělávání odsouzených,
- h) povinnost hradit náklady výkonu trestu,
- i) povinnost hradit další náklady spojené s výkonem trestu.

Odsouzenému lze uložit kázeňský trest či odměnu. Kázeňskou pravomoc má generální ředitel, ředitelé věznic a další pověření zaměstnanci (Raszková, Hoferková, 2018)

Dle § 45 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody odměnami jsou:

- a) pochvala,
- b) mimořádné zvýšení doby trvání návštěv během jednoho kalendářního měsíce až na 5 hodin,
- c) povolení jednorázového nákupu potravin a věcí osobní potřeby odsouzenému, který jinak tyto nákupy nemůže provádět,
- d) zvýšení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců,
- e) věcná nebo peněžitá odměna až do výše 1 000 Kč,
- f) rozšíření osobního volna na sportovní, kulturní nebo jiné zájmové aktivity až na dobu 1 měsíce,
- g) povolení opustit věznici až na 24 hodin v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení,
- h) přerušování výkonu trestu.

„Zaviněné porušení povinností obviněným v průběhu výkonu vazby je kázeňským přestupkem, za nějž může být obviněnému uložen kázeňský trest. Méně závažný kázeňský přestupek lze vyřídit napomenutím nebo převedením obviněného z oddělení pro výkon vazby se zmírněným režimem do oddělení s běžným režimem.“ (Kubíčková, Kmětník, 2011, s. 58)

Dle § 46 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody kázeňskými tresty jsou:

- a) důtka,
- b) snížení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců,
- c) zákaz přijetí jednoho balíčku v kalendářním roce,
- d) pokuta až do výše 5 000 Kč,
- e) propadnutí věci,
- f) umístění do uzavřeného oddílu až na 28 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení,
- g) celodenní umístění do uzavřeného oddílu až na 20 dnů,
- h) umístění do samovazby až na 20 dnů,
- i) odnětí výhod vyplývajících z předchozí kázeňské odměny.

2.2.2 Vliv prizonizace

Úspěšné přežití uvěznění vyžaduje rychlou adaptaci na život vězeňské subkultury. To znamená přijetí daných norem, pravidel a také postupné vyhasínání vzorců chování potřebných k životu mimo věznici. Tento adaptační systém nazýváme prizonizací. (Fisher, Škoda, 2014)

Pojem prizonizace prvně do literatury uvedl Donald Clemmer na základě studií mužské vězeňské subkultury ve 30. letech 20. století. Důvodem sjednocení uvězněných je společná zkušenost s vězeňským řádem a izolací od běžného života ve společnosti. Tyto skutečnosti vězně vedou ke konformismu a přijímání vězeňských hodnot. Jakmile začne uvězněný jedinec vzorce a hodnoty chování přijímat, stane se dle Clemmera imunní vůči konformním hodnotám. Mění se z nováčka v „plnohodnotného kriminálního“. Prizonizace tedy představuje proces psychologické přeměny svobodného člověka ve vězně. (Inciardi, 1994)

Sochůrek (2007) ve své knize *Kapitoly z penologie* popisuje, že proces prizonizace ve velké míře snižuje pravděpodobnost reintegrace a readaptace odsouzeného zpět do společnosti.

Dle Černíkové a Makariusové (1996) má prizonizace oblast ideologizace a institucionalizace. Ideologizace je přijetí pravidel, subkulturních norem a jazyka. Dochází k identifikaci s kriminální subkulturou. Institucionalizace je adaptace na přísně střežený organizovaný život ve věznici, ve kterém dochází ke ztrátě iniciativy a aktivity.

Razsková a Hoferková (2014, online) rozlišují pět základních typů adaptace na výkon trestu odnětí svobody:

- a) Realistické přizpůsobení se nachází u jedinců, kteří si vytyčili reálné cíle, kterých chtějí dosáhnout v průběhu výkonu trestu. Jedná se o nejlepší možnou adaptaci.
- b) Agresivně nepřátelské přizpůsobení se projevuje zastrašováním, zesměšňováním a fyzickým napadáním vězeňského personálu i odsouzené.
- c) Přizpůsobení se nepřiměřenou kompenzací je překrytí obvyklých reakcí tím, že se odsouzený vychloubá svou trestnou činností.
- d) Přizpůsobení se nepřiměřenou projekcí je vyhýbání se odpovědností.
- e) Přizpůsobení se únikem, do denního snění. V krajních případech může skončit sebevraždou.

2.3 Vytvoření předpokladů pro snadnější návrat do zaměstnání

Snahou Vězeňské služby je připravit odsouzené na plynulý přechod do běžného života. K tomuto účelu slouží programy zacházení, které udržují a vytvářejí návyky potřebné pro zařazení se do společnosti a se snahou snížit míru recidivy.

„Program zacházení je základní forma cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody, zejména slouží k jejich vedení k přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin a naplňování účelu trestu.“ (Vězeňská služba ČR, 2022, online)

Individuální program zacházení se zpracovává na základě komplexní zprávy s ohledem na charakteristiku osobnosti odsouzeného, délku jeho trestu a příčiny trestné činnosti. Program obsahuje konkrétní cíl působení a metody zacházení s odsouzeným, které směřují k dosažení cíle. Nedílnou součástí programu zacházení je i určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, jeho vzdělávání anebo jiné činnosti směřující k vytvoření předpokladů pro snadnější návrat do běžného života. (Vězeňská služba ČR, 2022, online)

„Program zacházení s odsouzenými se člení dle § 36 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/199 Sb. na pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciální výchovné aktivity, zájmové aktivity, oblast utváření vnějších vztahů. S jednotlivými odsouzenými jej sestavuje speciální pedagog, který je zároveň garantem jejich odborné úrovně, a to včetně potřebných aktualizací programu zacházení v průběhu výkonu trestu.“ (Vězeňská služba ČR, 2022, online)

„Program zacházení obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení. Pravidelnou součástí programu zacházení je určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, jeho účasti na pracovní terapii, vzdělávání anebo jiné náhradní činnosti, směřující k vytvoření předpokladů pro jeho samostatný způsob života. Pokud u odsouzeného přichází v úvahu více variant programu zacházení, umožní se mu výběr.“ (Zákon č. 169/1999 Sb.)

Pracovními aktivitami programu zacházení se rozumí zaměstnávání, práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice a pracovní terapie vedená zaměstnanci Vězeňské služby s patřičným odborným vzděláním. (§ 36 odst. 3 vyhlášky č. 345/1999 Sb.)

Vzdělávacími aktivitami programu zacházení se rozumí vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm, vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu a vzdělávání v korespondenčních kurzech v síti základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých škol. (§ 36 odst. 4 vyhlášky č. 345/1999 Sb.)

Speciálními výchovnými aktivitami programu zacházení se rozumí sociální, speciální pedagogické, psychologické a terapeutické působení vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, zaměřuje se zejména na oblast příčin a důsledků páchaní trestné činnosti, rizika a kriminogenní potřeby, osobnost odsouzeného, nebo změnu postojů, myšlení a chování odsouzeného. (§ 36 odst. 5 vyhlášky č. 345/1999 Sb.)

„Zájmovými aktivitami programu zacházení se rozumí formy individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, které rozvíjejí v souladu s účelem výkonu trestu schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti odsouzených.“ (§ 36 odst. 6 vyhlášky č. 345/1999 Sb.)

Dle § 40 Vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb. může odsouzený kromě aktivit uvedených v programu zacházení v době vymezené vnitřním řádem vyplnit své potřeby využíváním knihovny věznice, odběrem tisku, knih a publikací, podílet se na vydávání vlastního časopisu, sledováním rozhlasových a televizních pořadů, účastí na dalších aktivitách vzdělávání a zájmové činnosti zprostředkovaných věznicí.

2.3.1 Vzdělávací aktivity

„Právo na vzdělání je v České republice ústavně zaručeno a zakotveno v čl. 33 Listiny základních práv a svobod. V průběhu výkonu trestu odnětí svobody může být odsouzeným podle § 27 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, omezen či přerušen výkon vymezený ústavně zaručených práv a svobod, právo na vzdělání však mezi ně nepatří.“ (Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2016, s. 23)

Vzdělávání odsouzených je velice důležitou částí programů zacházení, jelikož se může uplatnit u zařazování do zaměstnání. U odsouzených, kteří pracovat nemohou, například ze zdravotních důvodů, se vzdělávání nahrazuje pracovní činností. Pro odsouzené je stanovena konkrétní povinnost, u které je možnost se kvalifikovat. Všechny tyto činnosti mají velký význam nejen během výkonu trestu, ale mohou sehrát klíčovou roli i po propuštění, kdy získaný výuční list či osvědčení z kurzu dává odsouzeným lepší možnost

při hledání vhodného zaměstnání. Vzdělávání a rekvalifikační kurzy tak významně přispívají k naplnění účelu výkonu trestu odnětí svobody. (Vězeňská služba ČR, 2022, online)

Kvalitní vzdělávání je nezbytný předpoklad ke schopnosti obstát na trhu práce. Cílem Vězeňské služby ČR stejně jako u soukromých subjektů ve vězeňském vzdělávacím systému je poskytování kvalitního vzdělání, které umožní vězněným osobám obstát na trhu práce, získat po skončení výkonu trestu odnětí svobody stabilní zaměstnání a odpovídající příjem. Tím se vzdělávání stává jedním z nejdůležitějších resocializačních nástrojů a společně s dalšími představuje jeden z nejsilnějších stabilizačních faktorů. (Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2016, online)

Ze získaných dokladů o vzdělávání odsouzených nesmí být patrné, že byly získány v průběhu výkonu trestu. Odsouzení, kteří nedokončí studium v době výkonu trestu, mají právo si studium dokončit. Odsouzeným, umístěným v oddělení s nízkým nebo středním stupněm zabezpečení, může ředitel věznice povolit volný pohyb mimo věznici k docházce do školy. (§ 46 vyhlášky č. 345/1999 Sb.)

„Investice do vzdělávání jsou však významné též pro stát, neboť vzdělanější populace přináší společnosti vyšší příjmy. V prostředí vězeňské populace jsou pak tyto investice více než nezbytné, neboť pokud budeme vězněné osoby vzdělávat, pak je zde reálná šance, že budou schopni obstát i v životě za branou věznic, a nebudou se do nich vracet.“ (Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2016, s. 22–23)

2.3.2 Pracovní aktivity

Cílem pracovních aktivit je především vytvoření pracovních návyků u těch odsouzených, kteří si je doposud nevytvořili a současně uchování pracovních návyků u odsouzených, kteří před výkonem trestu pracovali. Smysluplná, dobře řízená a organizovaná práce rozvíjí pracovní návyky a s tím související vlastnosti osobnosti. Takto uspořádaná práce odsouzených, vykonávaná navíc v žádoucím směru vtah odsouzeného k práci vůbec i k práci jako prostředku uspokojování dalších potřeb a zájmů člověka. (Hála, 2005)

Odsouzený má povinnost pracovat jen tehdy, pokud je do zaměstnání zařazen na základě rozhodnutí ředitele věznice a odborníků, kteří rozhodnou dle zdravotní způsobilosti a intelektuálních, profesních a osobnostních předpokladů. Pracovní povinnost se nevztahuje na odsouzené starší 65 let a na plně invalidní. (Černíková, 2008)

„Pracující odsouzení řadí ředitel věznice či pověřený zaměstnanec do pracovních skupin, kde jsou odsouzení seznámeni se svými právy a povinnostmi, předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a dalšími předpisy, které jsou povinni dodržovat.“ (Raszková, Hoferková, 2018, s. 17)

Zaměstnáváním je myšleno zapojení odsouzených do běžného pracovního procesu. Může se jednat o práci pro věznici, v rámci vnitřního provozu věznice, ale také o práci pro soukromé podnikatelské subjekty. Za práci odsouzení dostávají mzdu, jejíž výše je stanovena zákonem. Ze mzdy se odvádějí srážky, které jsou stanoveny vyhláškou Ministerstva spravedlnosti a jsou určeny na náklady pobytu ve věznici, jako výživné pro děti odsouzeného, nebo k úhradě dluhů, které vznikly odsouzenému z trestné činnosti. Pokud nemá odsouzený žádné pohledávky, věznice mzdu ukládá na kapesné, se kterým může disponovat ve stanoveném rozsahu a podmínkách. Nevyčerpané kapesné se vyplácí při propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. (Štěrba, 2007)

„Ve výkonu trestu odnětí svobody bylo v roce 2021 pracovně zařazeno za finanční odměnu průměrně 6 837 osob (dále jen „odsouzení“) z celkového počtu 13 235 zaměstnatelných odsouzených způsobilých k vykonávání práce. Ve srovnání s předchozím rokem se snížil počet zaměstnaných odsouzených o 724 osob. Zaměstnanost vězňených osob v roce 2020 činila 53,74 % a v roce 2021 se snížila na 51,66 %, což znamená snížení o 2,08 %.“ (Mäsiarová, 2021, online)

„Hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání vězňených osob vykonává Vězeňská služba ve Středisku hospodářské činnosti Vězeňské služby, a to na základě ustanovení § 23c zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky, v platném znění. V roce 2021 realizovalo hospodářskou činnost 31 organizačních jednotek Vězeňské služby, tj. o dvě pracoviště více oproti roku 2020. Na pracovištích provozoven hospodářské činnosti bylo v roce 2021 pracovně zařazeno průměrně 3 569 odsouzených, což je o 145 odsouzených méně než v roce 2020, a to zejména v důsledku přechodného uzavření většiny vnějších pracovišť v období první a druhé vlny COVID-19. Celkový čistý zisk (po zdanění) dosáhl 46 593,77 tis. Kč.“ (Mäsiarová, 2021, online)

Odsouzenému, který není zařazen do práce, poskytuje věznice balíček, který obsahuje základní věci pro osobní potřebu (dříve tzv. sociální kapesné ve výši 100 Kč). (Raszková, Hoferková, 2018)

Odmítnutí práce odsouzeným, který byl řádně zařazen do pracovní činnosti, je závažným porušením povinnosti odsouzeného, za něž se zpravidla odsouzenému uloží kázeňský trest. V případě odmítání pracovní aktivity se odsouzený zpravidla umístí v době, kdy by měl pracovat, odděleně od ostatních odsouzených, přičemž se mu umožní jen činnost směřující k minimalizaci rizik, která mají souvislost s trestnou činností, popřípadě mohou mít vliv na páchání trestné činnosti v budoucnu. (§ 41 odst. 3 vyhlášky č. 345/1999 Sb.)

Odsouzení, kteří byli zařazení do práce, se zpravidla rozdělují do pracovních skupin v souladu s účelem výkonu trestu. Dohled nad pracovními skupinami vykonává určený zaměstnanec Vězeňské služby. Odsouzené, u nichž lze předpokládat, že tohoto nezneužijí, lze zařadit do nestřežených pracovních skupin. Odsouzeným umístěným v oddělení s nízkým nebo středním stupněm zabezpečení věznice s ostrahou může ředitel věznice povolit volný pohyb mimo věznici při plnění pracovních úkolů. K tomuto účelu se odsouzeným vydá rozhodnutí ředitele věznice o povolení opustit věznici s vyznačením prostoru, ve kterém se mohou ve stanovené době pohybovat. (§ 44 a § 45 vyhlášky č. 345/1999 Sb.)

3 Propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Odsouzení, kteří mají být propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody, se umísťují šest měsíců před propuštěním na výstupní oddíl. Na výstupní oddíl se zařadí i odsouzení s kratším trestem, kteří nemají vybudováno sociální zázemí a jimž je třeba intenzivněji pomáhat při vytváření návyků a podmínek pro návrat do běžného života. Účelem výstupního oddílu je zmírňovat negativní důsledky způsobené dlouhodobým pobytem ve výkonu trestu odnětí svobody a odsouzené připravit pro samostatný život. (Raszková, Hoferková, 2018)

V centru zájmu penologie postpenitenciární péče znamená nabídku sociálních služeb pro propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody. Můžeme ji chápat také jako specifický druh sekundární a zejména terciární prevence v širokém spektru působnosti (recidiva kriminálního chování, neadekvátní sociální jednání, relaps v oblasti alkoholu nebo drog). (Sochůrek, 2007)

Následná péče o osoby po výkonu trestu odnětí svobody se transformovala do kontinuální sociální péče, která zahrnuje práci s klienty ve všech fázích trestného řízení včetně soudního řízení i ve výkonu trestu. Cílem kontinuální sociální péče je navázání vzájemného socioterapeutického vztahu v zájmu působení na osobnost klienta tak, aby byla upevněna, vytvořena, jeho pozitivní sociální vazba k okolí, aby nedocházelo k sociální izolaci. Kontinuální sociální péče umožňuje řešit problémy obviněných a odsouzených v co největším předstihu před jejich propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody, a tím minimalizovat následky jejich nepříznivé situace. (Černíková, 2008)

Sociální kurátor pracuje s klientem ve všech fázích trestního řízení i po jeho propuštění. Pomáhá odsouzeným řešit jejich problémy před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody, a tím tlumit vlivy vyplývající z izolace, kterou pociťují ve věznicích. Po výstupu z vězení není návštěva sociálního kurátora povinná. Avšak pokud člověk po ukončení výkonu trestu odnětí svobody řeší problémy spojené s bydlením, nedostatkem financí, dluhy, prací a podobně, může od sociálního kurátora dostat velmi užitečné rady a také dávku mimořádné okamžité pomoci ve výši až 1 000 Kč. (Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2009, online)

3.1 Role Probační a mediační služby

Probační a mediační služba má za cíl zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností. Představuje novou instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti sociální práce a zejména trestního práva. Usiluje o začlenění obviněného, respektive pachatele, do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Pomocí integrace směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, jeho uplatnění a seberealizace. Snaží se o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost. Přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření. (Probační a mediační služba, 2022, online)

Samotnou probaci lze definovat v užším, nebo v širším pojetí. V užším smyslu probaci vymezujeme pouze na probační dohled. Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby, spolupráci při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrolu dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývající ze zákona. Účelem dohledu je kontrola chování pachatele, jímž je zajištěna ochrana společnosti a snížení recidivy, a také odborné vedení a pomoc pachateli, aby v budoucnu vedl řádný život. Širší pojetí je odvozeno od způsobu, jak toto opatření definuje zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Probaci lze popsat jako organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrolu výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život. Toto pojetí umožňuje spojit probační činnost s celou řadou alternativních trestů, jako jsou například podmíněný trest odnětí svobody s dohledem, podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem, náhradu vazby dohledem probačního úředníka apod. (Tomášek, 2019)

„V posledních letech začíná v odborné literatuře převažovat názor, že vhodnou cestou pro hledání modelu efektivní probace nabízí paradigma desistance. Jeho zastánci vycházejí z cenných poznatků longitudinálních výzkumů kriminální kariéry, které hovoří o prokazatelném vztahu mezi věkem a trestnou činností. Frekvence kriminálních skutků i počet pachatelů připadajících na danou populaci nejprve během období dospívání

prudce narůstá s vrcholem na začátku dospělosti, aby pak následně došlo k plynulému poklesu, díky němuž ve věku seniorském páchá trestné činy velmi malý počet osob. Důvodem mohou být přirozené procesy stárnutí a zrání, racionální volba samotného pachatele, ale také významné životní události (tzv. „turning points“), které dokáží průběh kriminální kariéry zvrátit. Jedná se především o nalezení životního partnera, založení vlastní rodiny, získání stabilního zaměstnání a vymanění se ze skupiny problémových vrstevníků.“ (Tomášek, 2019, s. 10)

K začlenění se do společnosti bez dalšího páchání trestné činnosti pomáhají resocializační programy Probační a mediační služby.

Resocializační program je intenzivní, strukturovaná, časově vymezená práce lektora s pachatelem zaměřená zejména na změnu jeho chování, získání náhledu na kriminální jednání a přijetí odpovědnosti za spáchanou trestnou činnost. Resocializační program může probíhat individuální, skupinovou nebo kombinovanou formou. Kromě pachatele je do některých programů zapojována také jeho rodina nebo komunita, ve které pachatel žije. Zde je důležité to, že pachatel je ve svém přirozeném prostředí bez narušení vazeb a každodenních pracovních povinností. (Probační a mediační služba, 2022, online)

Resocializační programy mohou být zacílené na mladistvé nebo dospělé, mohou se také zaměřovat pouze na určitou skupinu pachatelů, například na recidivisty, prvopachatele, uživatele drog apod.

Program *Vnímám i tebe* je určený pro dospělé pachatele. Tento program se zaměřuje na posílení náhledu pachatele na rizikové faktory a kriminální jednání. Pomáhá rozvíjet empatii, uvědomit si dopady trestné činnosti na vlastní život a na život svých blízkých. Jako druhý běží *Program pro řidiče*, který je určený pro pachatele trestné činnosti v dopravě. (Probační a mediační služba, 2022, online)

Nyní běží až do roku 2024 program *Zpátky do života*, který se věnuje návratu odsouzených zpátky do společnosti. Hlavním cílem je zkvalitnit proces resocializace těchto osob a poskytnout jim nástroje k reflexi své trestné činnosti. (Probační a mediační služba, 2022, online)

3.2 Nestátní organizace postpenitenciární péče

Nestátní neziskovou organizací rozumíme organizaci občanskou, církevní, charitativní a různé druhy sociální pomoci. Organizace lze členit na subjekty poskytující materiální

pomoc (šatstvo a stravu), poradenskou pomoc (v situaci nouze, krize) a sociální péči, která diferencovaně zahrnuje stravování, osobní hygienu, ubytování, zdravotní péči a také integrativní program. (Černíková, 2008)

Charita České republiky

Nabízí osobám po výkonu trestu odnětí svobody pomoc v podobě služeb:

- a) **AL PASO Vysočina** je terénní program Oblastní charity Třebíč pro osoby vracející se z výkonu trestu, osoby s trestní minulostí a blízké osoby v krizi. Posláním programu je předcházet rizikovému způsobu života a sociálnímu vyloučení osob, které se chystají na výstup z výkonu trestu odnětí svobody. (Charita České republiky, 2022, online)
- b) **Auritus – centrum adiktologických služeb** je program Charity Tábor pro klienty, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody nebo je nástup teprve čeká, případně se z výkonu trestu vracejí. Program má za cíl klienty motivovat ke změně životního stylu spojeného s rizikovým chováním. (Charita České republiky, 2022, online)

RUBIKON Centrum z.ú.

Je nestátní nezisková organizace pomáhající lidem, kteří se rozhodli překročit svou trestní minulost. Působí v oblasti prevence kriminality. Zajišťují začlenění do společnosti lidem s trestní minulostí, dosažení pracovní a sociální integrity a rozvoj schopností pro uplatnění se na trhu práce. Tím pomáhají ke snížení recidivy. (RUBIKON Centrum, z.ú., 2022, online)

Centrum podpory podnikání Praha

Má za cíl pomoci sociálně vyloučeným nebo diskriminovaným osobám v návratu zpět na trh práce. Zaměřuje se na dvě základní oblasti: rovné pracovní příležitosti a reintegraci bývalých odsouzených zpět na pracovní trh. Jedním z dalších cílů je podporovat podnikatelskou gramotnost u těch skupin lidí, které nemají šanci dostat se vlastními silami zpět na trh práce. V oblasti reintegrace bývalých odsouzených zpět na pracovní trh realizuje řadu komplexních reintegračních programů uskutečňovaných přímo ve věznicích. Vedle rekvalifikačních kurzů zaučují účastníky v tradičních řemeslech, jako je

např. dřevovýroba. Centrum poskytuje také psychosociální a individuálně-motivační poradenství. Program je vždy nastaven tak, aby připravil budoucího propuštěného na svobodný život ve všech směrech. (Centrum podpory podnikání Praha, o.p.s., 2022, online)

VOLONTÉ CZECH, o.p.s.,

Ve spolupráci s Generálním ředitelstvím Vězeňské služby ČR realizuje v českých věznicích řadu projektů s cílem postupně snižovat míru recidivy v ČR. Tvoří komplexní proces, díky kterému pomáhají začlenit osoby po výkonu trestu odnětí svobody zpět do společnosti. V tomto komplexním procesu pomoci řeší s klienty primárně jejich finanční (dluhovou) situaci, a to včetně možnosti sepsu a podání insolvenčního návrhu během i po výkonu trestu odnětí svobody. Ve spolupráci se vzdělávací společností ProEduCo s.r.o. zajišťují pro klienty zaměstnání a ubytování, a to ihned po jejich propuštění z výkonu trestu. Současně celý tento proces zahrnuje i nespočet dalších, vzájemně provázaných aktivit, které se realizují přímo ve věznici. Jedná se o rekvalifikační kurzy, pracovní poradenství a diagnostiku. Během výkonu trestu mohou klienti absolvovat vzdělávací kurzy se zaměřením na IT, finanční gramotnost, komunikační dovednosti apod. Tyto aktivity jsou tvořeny s cílem rozvíjet osobní i pracovní dovednosti a zvýšit možnost uplatnění na trhu práce. (Volonté Czech, o.p.s., 2020, online)

Mezinárodní vězeňské společenství, z.s.

Jedná se o křesťanské sociální hnutí bez rozdílu vyznání. Pomoc poskytují všem, kterých se zločin dotkl: obětem trestných činů, odsouzeným, propuštěným, rodinám všech, zejména dětem vězňů a pracovníkům justice. Propuštěným pomáhají pomocí Mentoringu, osobní mentor čeká po výstupu u brány věznice a propuštěného ubytuje. Mentor pomáhá klientovi další měsíce na svobodě, projde s ním veškeré úřady, najde práci, zubaře, lékaře, či jinou odbornou pomoc. Dále spravuje bezprahový Klub 2 Ryby, ve kterém se setkávají pachatelé trestných činů každý druhý týden. Na konci každého setkání se rozdají potraviny z Potravinové banky. (Mezinárodní společenství, z.s., 2022, online)

SEMITAM s.r.o.

Poskytuje lidem po výkonu trestu odnětí svobody možnost uplatnit se jako pracovník krátkodobých i dlouhodobých úklidů a v knihařské dílně. Mezi úklid se řadí úklid

kanceláři, ordinací a dalších firemních prostor, úklid domácnosti, mytí oken, čištění koberců, čalouněného nábytku a interiérů aut, vyklízení, čištění a dezinfekce zanedbaných prostor, úklid novostaveb či budov po rekonstrukci, ale také úklid dílen a hal. Putují sem lidé se zdravotním či duševním postižením, se záznamem v trestním rejstříku, přemáhající závislosti a maminky na mateřské dovolené. (SEMITAM s.r.o., 2017, online)

CDV služby, s.r.o.

Vyrovnává příležitosti pro pracovní uplatnění lidí, kteří v důsledku zdravotního postižení nebo jiných znevýhodňujících faktorů mají ztížený přístup na trh práce. (CDV služby, s.r.o., 2022, online)

AGAPO, o.p.s.

Podporuje pracovní uplatnění lidí se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním v Brně a okolí, a tím přispívá ke zvýšení kvality jejich života. Nabízí základní poradenství, podporu zaměstnávání, nácvik sociálních dovedností a tranzitní program pro studenty středních škol se specifickými vzdělávacími potřebami. (AGAPO, o.p.s., 2019, online)

HAMERNÍK s.r.o.

Již od roku 2015 spolupracuje s ženskou Věznicí Světlá nad Sázavou, od té doby poskytla zaměstnání několika desítkám žen ve výkonu trestu. Společnost Hamerník také nejen finančně, ale i aktivně, participuje na běhu se žlutou stužkou – Yellow Ribbon Run, který poukazuje na problém obtížné zaměstnanosti osob po výkonu trestu odnětí svobody. Jako podpora této problematiky byla zřízena nezisková organizace Help Way z.s., pod jejíž záštitou dostanou odsouzené možnost získat zaměstnání po ukončení výkonu trestu. (Hamerník s.r.o., 2022, online)

Společnost Podané ruce o.p.s.

Pomáhá lidem osvobodit se od závislosti anebo od tíživé životní situace, která jim brání žít plnohodnotný život a zapojit se do společnosti. Poskytují všestrannou podporu a profesionální služby v oblastech prevence, zaměřuje se také na programy penitenciární a postpenitenciární péče, ochrany veřejného zdraví a minimalizace rizik. (Společnost Podané ruce o.p.s., 2022, online)

4 Výzkumné šetření

V následující části bakalářské práce je představeno výzkumné šetření, které se realizovalo v únoru 2023 u aktérů penitenciární a postpenitenciární péče, kteří propuštěným pomáhají hledat své místo na trhu práce, a tím i motivovat jejich udržitelnost v rámci zaměstnání. Toto šetření je zpracováno na základě informací uvedených v teoretické části a předvýzkumu, který proběhl u aktérů neziskových organizací.

Na začátku empirické části je představena hlavní výzkumná otázka a s ní dílčí výzkumné otázky. Následně je zde uvedena transformační tabulka, která přemění hlavní výzkumnou otázku do dílčích výzkumných otázek a ty následně do tazatelských otázek, které jsou základním bodem pro realizaci kvalitativního výzkumného šetření. Následuje popis sběru dat a charakteristika vybraných informantů. Po seznámení s informanty je popsána analýza jednotlivých dílčích výzkumných otázek a výklad všech zjištěných údajů. Empirická část je zakončena shrnutím výzkumného šetření, interpretací nejzásadnějších poznatků a náměty pro následné využití v praxi.

Vzhledem k vybranému tématu a omezenému počtu respondentů byl pro výzkumné šetření bakalářské práce zvolen kvalitativní přístup, který Disman (2011) popisuje jako nenumerické šetření a interpretaci sociální reality, přičemž jeho cílem je odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím.

Kvalitativní výzkum bývá kritizován za to, že je nezobecnitelný, neobjektivní a podobně. Pokud se dodrží určitá pravidla, tak se můžou objevit nové, statisticky neviditelné jevy. (Švařík, Šed'ová, 2014)

Nástrojem na sběr dat byla určena metoda interview, kterou Gavora (2000) interpretuje jako interpersonální kontakt. Úspěšnost této metody je závislá na raportu, zajišťující přátelskou atmosféru.

Kvalitativní interview je snaha o zachycení pohledu na svět očima dotazovaného, jaké subjektivní významy přikládá jevům (fenoménům) okolo sebe. Kvalitativní rozhovor z tohoto pohledu pracuje spíše s náměty k zamyšlení než s konkrétními otázkami (a určitě ne s uzavřenými otázkami, kdy by se očekávala odpověď ano/ne). (Smutek, 2014, online)

Pro účel výzkumného šetření byla zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru, který se dle Hendla (2005) vyznačuje především definovaným účelem, částečně danou osnovou a širokou pružností celého rozhovoru.

Dle Švaříčka a Šed'ové (2007) cílem polostrukturovaného rozhovoru je získání komplexních a detailních informací o studovaném jevu. Není potřeba odpovídat na otázku, „co“ se děje, ale primárně hledat odpověď na otázku, „proč“ se to děje. (Giddens, 2005)

4.1 Formulace výzkumné otázky

Cílem výzkumného šetření je zjistit, jaké existují možnosti návratu do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody a jak jim vybraná zařízení mohou pomoci s hledáním zaměstnání, motivovat je k udržení se na trhu práce a také postupně odbourávat stigmatizaci, která se u některých může projevovat, a tím bránit správné resocializaci.

Výzkumná otázka tedy zní: Jaké jsou možnosti návratu do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody?

Na základě předvýzkumu, který probíhal s aktéry neziskových subjektů, kteří se zapojují do pomoci s hledáním zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody, vzešly tři dílčí okruhy:

1. Stigmatizace
2. Motivace
3. Udržitelnost

Dle Dismana (2011) je fáze předvýzkumu nezbytná a správný výzkum se bez ní nemůže obejít i přesto, že je někdy náročná a po jejím absolvování je nutné poupravit připravený záměr výzkumu. Díky předvýzkumu lze odhalit problémy, které by nastaly v dalších výzkumných fázích.

Výzkumná otázka je na základě předvýzkumu rozdělena na 3 dílčí výzkumné otázky (DVO):

DVO 1. Do jaké míry ovlivňuje hledání zaměstnání stigmatizace propuštěných?

DVO 2. Jaké faktory propuštěné motivují k hledání a udržení zaměstnání?

DVO 3. Jaká je udržitelnost propuštěných na trhu práce?

V rámci polostrukturovaného rozhovoru bylo použito 6 tazatelských otázek (TO).

TO 1. Co má podle Vás největší vliv při hledání zaměstnání?

TO 2. Jak velký problém je dle Vašeho názoru právě stigmatizace?

TO 3. Je podle Vás dostatek možností, jak si při i po výkonu trestu odnětí svobody sehnat zaměstnání? Znáte některé firmy, které se přímo na tuto skupinu zaměřují?

TO 4. Jak je důležitá motivace k získání a udržení se na trhu práce?

TO 5. Jaká je dle Vašeho názoru udržitelnost osoby po výkonu trestu odnětí svobody na trhu práce?

TO 6. Jaká je dle Vašeho uvážení největší výzva pro osoby po výkonu trestu odnětí svobody hledající zaměstnání?

Tabulka 1 – Transformace dílčích výzkumných otázek na otázky tazatelské

Výzkumný cíl	Zjistit, jaké existují možnosti návratu do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody a jak jim vybraná zařízení mohou pomoci s hledáním zaměstnání, motivovat je k udržení se na trhu práce a také postupně odbourávat stigmatizaci, která se u některých může projevovat, a tím bránit správné resocializaci.	
Výzkumná otázka	Dílčí výzkumné otázky	Tazatelské otázky
Jaké jsou možnosti návratu do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody?	DVO 1. Do jaké míry ovlivňuje hledání zaměstnání stigmatizace propuštěných?	TO 1. Co má podle Vás největší vliv při hledání zaměstnání?
		TO 2. Jak velký problém je dle Vašeho názoru právě stigmatizace?

	DVO 2. Jaké faktory propuštěné motivují k hledání a udržení zaměstnání?	TO 3. Je podle Vás dostatek možností, jak si při i po výkonu trestu odnětí svobody sehnat zaměstnání? Znáte některé firmy, které se přímo na tuto skupinu zaměřují?
		TO 4. Jak je důležitá motivace k získání a udržení se na trhu práce?
	DVO 3. Jaká je udržitelnost propuštěných na trhu práce?	TO 5. Jaká je dle Vašeho názoru udržitelnost osoby po výkonu trestu odnětí svobody na trhu práce?
		TO 6. Jaká je dle Vašeho uvážení největší výzva pro osoby po výkonu trestu odnětí svobody hledající zaměstnání?

4.2 Charakteristika informantů

Vzorek informantů byl zvolen na základě cíleného výběru a skládal se z aktérů penitenciární a postpenitenciární péče. Celkem bylo osloveno 10 informantů, z nichž mi jich 7 umožnilo realizovat osobní rozhovor. Sběr dat byl realizován pomocí audionahrávky. Každé interview trvalo v rozmezí 60–90 minut.

Všichni informanti byli před zahájením rozhovoru seznámeni s účelem a cílem výzkumného šetření. Byli také informováni o anonymitě, která se k poskytnutým informacím a jejich osobě vztahuje. Tazatelské otázky byly připraveny dopředu, avšak v průběhu interview byly rozšiřovány dle potřeby dozvědět se o daném tématu více detailnějších informací.

Jak již bylo zmíněno, souhlas na interview mi poskytlo 6 informantů. Informanty budu označovat zkratkou I1 až I7.

Tabulka 2 – Základní údaje o informantech

I1	Prvním informantem je žena, která již čtvrtým rokem působí ve Věznici jako pedagog volného času. Náplní její práce je zaměstnávat ženy formou ručních prací.
I2	Informant je muž působící v terénní službě neziskové organizace, která pomáhá předcházet rizikovému způsobu života a sociálnímu vyloučení osob, které se chystají na výstup z výkonu trestu odnětí svobody, osob s trestní minulostí a jejich blízkých.
I3	Informant je žena, která 10 let působila jako speciální pedagožka ve věznici. Nyní již 11. rokem vede sociální firmu, která zaměstnává osoby se záznamem v trestním rejstříku.
I4	Informant je žena, která již 20 let působí jako probační úřednice v Probační a mediační službě.
I5	Informant je sociální kurátorka na Odboru sociálních věcí a oddělení sociální správy, která momentálně v praxi působí třetím rokem.
I6	Informant je sociální pracovnice na obci a sociální kurátor na Odboru zdravotnictví a sociálních věcí na Městském úřadě. Pomáhá propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody se začleněním zpět do společnosti.
I7	Informant je sociální kurátorka působící na Městském úřadě na Odboru sociálních věcí. Zároveň zastává pracovní pozici romského poradce, opatrovníka a správce domu s pečovatelskou službou. Jako sociální kurátor pracuje s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody a po jejich propuštění. Co se týká zaměstnávání, tak jim pomáhá s vyřízením všeho potřebného pro vstup na úřad práce.

4.3 Analýza výsledku výzkumného šetření

Tato podkapitola je zaměřena na analýzu výsledků výzkumného šetření. Všechny údaje získané audionahrávkou při rozhovorech byly doslovně přepsány. Následně byly v jednotlivých rozhovorech hledány spojitosti a rozdílné pohledy informantů. Analýza je

doplněna o doslovné citace pro hlubší náhled do problematiky stigmatizace, motivace a udržitelnosti osob po výkonu trestu odnětí svobody hledajících zaměstnání. Výsledky výzkumného šetření jsou prezentovány skrze jednotlivé dílčí výzkumné otázky. Informanti jsou v textu označeni zkratkou I1–I7.

Dílčí výzkumná otázka č. 1: Do jaké míry ovlivňuje hledání zaměstnání stigmatizace propuštěných?

První dílčí výzkumná otázka je zaměřena na vnímání stigmatizace u osob po výkonu trestu odnětí svobody v souvislosti s hledáním zaměstnání. Do jaké míry má na ně stigmatizace vliv. Tato dílčí výzkumná otázka je zodpovězena dvěma tázacími otázkami.

Informanti se shodují, že **stigmatizace negativně ovlivňuje osoby po výkonu trestu hledající si zaměstnání**. „Dle mého názoru bývá největší překážkou zejména zápis v trestním rejstříku a s ním spojená stigmatizace.“ (I7)

Pocit stigmatizace může zapříčinit, že se lidé po výkonu trestu odnětí svobody obávají prvního setkání se zaměstnavatelem. Pracovní pohovory jsou pro některé nelehkou výzvou, kterou musí překonat. Na pracovní pohovor přicházejí s pocitem, že je právě kvůli jejich trestné minulosti nezaměstnají.

Informant I1 uvádí: „*Tam je výzva přesvědčit sama sebe, že nemám nálepkou té odsouzené, že to na mně všichni nevidí. Kolikrát se kvůli tomu bojí jít o tu práci požádat.*“ Shodně odpovídá informant I4: „*Když většinou přijdou na první konzultaci, tak si opravdu myslí, že to mají na tom čele vytetované.*“

Informant I4 podotýká, že **stigmatizace při hledání zaměstnání je podmíněna také délkou trestu**. „*Ono strašně záleží, čím si prošel ve výkonu trestu. Pokud je ten člověk poprvé ve výkonu trestu a není tam tak dlouho, tak si myslím, že nějaké stigma či problém se sehnáním zaměstnání nemusí mít.*“ O vlivu délky trestu na stigmatizaci hovoří podrobněji i informant I7: „*Záleží na samotných odsouzených, zda jsou schopni uvědomit si svoje špatné chování a chtějí začít žít znovu; jistě jsou firmy, které dávají lidem druhou šanci. Samozřejmě záleží na délce trestu.*“

Lze podotknout, že **ne vždy má pocit stigmatizace své reálné opodstatnění**. Osoba může mít již ve výkonu trestu tendence se škatulkovat do kategorie kriminálního a podle toho se chovat i po uplynutí výkonu trestu odnětí svobody. Dle informanta I2 si stigma

kriminálního odsouzení vytvářejí právě ve výkonu trestu. „*Pocit stigma tam je, ale myslím si, že ne vždy je opodstatněný. Je to prostě jenom v jejich hlavě, protože o tom slyšeli, že to tak bude. Někdo jim to řekl. Ale mnohdy s tím nemají ani vlastní zkušenost.*“ Shodnou zkušenost s klientem, který si stigmatizaci vytvořil ve výkonu trestu, má i informant I4: „*Teď jsem si vzpomněla na jednoho pána, u kterého mi nedávno skončil dohled a ten to stigma měl. Vytvořil si ho ve výkonu trestu. Ten se nazýval, že on je v očích lidí ten lump.*“

Během rozhovorů se zde nastínila také **stigmatizace u rodiny odsouzeného**. Zde je důležité zmínit, že pokud jde někdo do výkonu trestu odnětí svobody, tak se to nedotkne pouze jeho osoby, ale také celého jeho blízkého okolí. Stigmatizace tedy velice často dopadá právě i na rodinu odsouzeného, která musí nadále běžně fungovat. „*Já osobně vnímám, že to stigma víc nese ta rodina, která je venku než ten člověk, který je ve vězení a pak vyjde ven. Protože ta rodina žádá o dávky, jedná na úřadech a tam musí hlásit, že má rodinného příslušníka ve výkonu trestu. Tím pádem to každý ví. Čímž to stigma, to koukání přes prsty, mají po celou dobu výkonu trestu. Kdežto ten, který je ve výkonu trestu, tak vyleze ven, svým způsobem nemusí nikde ani hlásit, že byl v trestu. Takže to o něm nikdo nemusí vědět.*“ (I2)

Dále od informantů zazněla velice důležitá informace, a to proč je pro osobu po výkonu trestu odnětí svobody snadnější si kvůli stigmatizaci hledat **zaměstnání přes pracovní agentury**. Spolupráci s pracovní agenturou lze navázat již ve výkonu trestu, což je v tomto případě výhodou. Odpadá ostych kvůli zápisu v rejstříku trestů, a obava, že je právě kvůli němu nezaměstnají. „*Myslím si, že to stigma, které si oni nesou, tak právě možná to může být i taková berlička a taková pomoc, že jdou do té agentury, protože tam už to o nich ví. Tam už to nemusejí skrývat.*“ (I4) Informant I2 dodává: „*Ale je to prvotní na ten start, že na ně nikdo nekouká, neřeší v té firmě, že má záznam v rejstříku trestu, je strašně důležitý.*“ Pracovní agentury poskytují pro osoby po výkonu trestu odnětí svobody bezpečné prvotní zázemí pro návrat na trh práce.

Dílčí výzkumná otázka č. 2: Jaké faktory propuštěné motivují k hledání a udržení zaměstnání?

Druhá dílčí výzkumná otázka je zaměřena na faktory, které motivují osoby po výkonu trestu odnětí svobody si najít zaměstnání a udržet se na trhu práce. Tato dílčí výzkumná otázka je zodpovězena dvěma tázacími otázkami.

Informanti se shodují, že **motivace je nezastupitelnou složkou při hledání zaměstnání**. „*Pokud jsou klienti dostatečně motivováni, zaměstnání si vždy najdou a udrží.*“ (I6)

Informant I6 uvádí, že motivace k hledání zaměstnání vzniká **již při výkonu trestu odnětí svobody**. „*Myslím si, že musí být především motivovaný a proces motivace a zájem navrátit se zpět do běžného života, nikoliv páchat znovu trestnou činnost, by měl dle mého názoru u odsouzeného začít již ve výkonu trestu odnětí svobody.*“

Při výkonu trestu odnětí svobody je v rámci pracovních aktivit možnost pracovat jak v externích firmách mimo věznici, pro veřejné služby, nebo pod záštitou dané věznice, záleží na stupni zabezpečení dané věznice, ve které se odsouzený nachází. A tím si udržet pracovní návyky. „*Pokud není odsouzený ve výkonu pracovní zařazen, nemá pracovní návyky a je to pro něj také složitější.*“ (I7) Shodně konstatuje informant I4: „*Myslím si, že už ta práce při výkonu trestu je strašně posouvá.*“

Záleží na tom, zda tuto možnost využijí. Jsou i tací, kteří se do pracovních aktivit nezařazují. *Dělají tady všechno, pracují například i s malířem nebo s údržbářem. Zaměstnaní jsou prakticky všude, ale zase jich není tolik, ne každá chce makat. My už tady máme i skupinu „nemakaček“, a ty prostě makat nepůjdou.*“ (I1)

V rámci zájmových a pracovních aktivit si člověk může **osvojit nové dovednosti**, které lze využít po propuštění. Informant I1 uvádí osobní zkušenost s odsouzenou, která si v rámci zájmových aktivit osvojila novou pracovní dovednost. Tuto dovednost po výkonu trestu využila jako počátek svého podnikání. „*Jedna, co tu u mě byla, tak právě teď dělá ruční práce, vyrábí doma svíčky s fotkou a různé šperky, růžence.*“ Kladně pracovní zařazení již ve výkonu trestu hodnotí i informant I4: „*Když ve výkonu trestu chodí do práce, tak nejenom, že jim to utíká, získávají také nějaké pracovní zkušenosti, které třeba vůbec předtím nikde nezískali. A objevují v sobě nějaké nové stránky, nějaké nové dispozice, které můžou sloužit i poté do budoucna.*“

Velkým problémem při podpoře motivace k hledání zaměstnání je to, že většinu odsouzených tvoří **lidé se základním vzděláním**. „*Většina osob ve Výkonu trestu odnětí svobody má pouze základní vzdělání, což spatřuji také jako velký problém.*“ (I7) Při hledání zaměstnání mají k dispozici pouze zúžené pole působnosti a menší rozsah profesí, které mohou vykonávat. „*Jsou to lidi, kteří mají doopravdy jenom základní vzdělání, že sotva vyšli tu základní školu. Z 90 % vyučení nejsou, když přicházejí.*“ (I5) Shodně uvádí informant I1: „*Samozřejmě spousta klientů, kteří se na nás obracejí, tak jsou to lidi se základním vzděláním nebo jenom vyučení.*“ Vzdělávací aktivity jsou proto vhodnou formou, jak efektivně využít čas při výkonu trestu odnětí svobody a na základě toho si zlepšit své postavení na trhu práce.

Důležitou roli při hledání zaměstnání po výkonu trestu odnětí svobody sehrávají již zmíněné **pracovní agentury**. Jelikož je pracovních agentur mnoho, je zde i větší zastupitelnost rozmanitých pracovních profesí, které mohou vykonávat i se základním vzděláním. „*Výhodou pracovní agentury je, že má nasmlouvaných více podniků, takže je možnost většího množství profesí.*“ (I2)

Dle informantů můžeme pracovní agentury brát jako **počáteční bod**, z kterého lze stoupat na lepší pracovní pozice, a tím udržovat vidinu lépe hodnoceného zaměstnání a motivaci pokračovat v aktivním hledání či udržení zaměstnání. „*Když to řeknu jednoduše, tak ten, kdo potřebuje pracovat a chce, tak práci sežene. Já si osobně myslím, že velký problém bývá v tom, že ti lidi tady mají nějaké zázemí, jsou zvyklí na nějaký standard a nejsou ochotni slevit ze svých požadavků. A neuvědomují si, že třeba opravdu musí jít níž a pak postupně stoupat.*“ (I4) Při dobrém pracovním nasazení a dobře odvedené práci je možné z pracovní agentury přejít do firmy jako kmenový zaměstnanec a mít lepší platové ohodnocení a mnoho benefitů k tomu. „*To už potom záleží na něm, jak se tam zapíše v té firmě. Máme i klienty, kteří tam půl roku pod agenturou pracují a pak si je strhne jako kmenového zaměstnance ta firma. Takže ta zkušenost tam je.*“ (I2)

Práce pod pracovní agenturou je tudíž dobrou motivací pro **přechodné zaměstnání**. Dle informanta I4 je pracovní agentura dobrým počátečním bodem, jak se ustálit v pracovním režimu. „*Určitě jim tady říkáme, aby tu agenturní práci brali pouze na nějakou přechodnou dobu. Aby se tam uhnízdili, dali si do kupy ten život, jak po té finanční stránce, tak i rodinné. Aby si vytvořili sociální zázemí.*“

Informant I4 uvádí výhodu zaměstnání pod pracovní agenturou v rámci **udržení pracovních návyků a pomoci s dluhy**. „Agentura umožňuje pokračovat v nějakém oddlužení, v řešení dluhů. Mají tam stabilní plat a můžou si zmapovat dluhy. Musejí tam chodit, takže pokračují v nějakém řádu. Některým to velice pomáhá, aby se ukotvili ve společnosti.“ Výhody práce v pracovní agentuře uvádí i informant I3: „Když je to solidní pracovní agentura, tak je to dobře, protože jim sežene bydlení, pomůže se spoustou věcí.“

Dle informantů je však důležité zmínit i **negativní stránky práce v pracovní agentuře**. „Samozřejmě pracovní agentura není to úplně ideální, informujeme o tom klienty, že si berou nějakou část, že to je rozhodně méně výhodné než kmenový zaměstnanec.“ (I2) „To, že agenturní práce je novodobá otrocká práce, to prostě tak je.“ (I4) Shodně tuto problematiku vidí i informant I3: „Zaměstnávání přes ně vidím jako problém, myslím, že by to chtělo daleko větší kontrolu.“

Jako počáteční bod při zařazení na trh práce se pracovní agentura jeví být dobrou variantou z důvodu zajištění zaměstnání, ubytování, ale také s pomocí splácení dluhů a ustálení se v momentální sociální situaci. Je však důležité myslet i na negativní dopady práce v pracovní agentuře a zůstat v ní pouze na dobu nezbytně nutnou.

Zásadním prvkem při motivaci k hledání zaměstnání je dle informantů stabilní rodinné zázemí. **Rodina** je při motivaci k hledání zaměstnání nezastupitelným prvkem. Dokázat své rodině, že už se kriminální minulost nebude opakovat. Dokázat jí, že se člověk změnil, váží si její pomoci a má motivaci se znovu začlenit do společnosti. Informant I4 uvádí: „Ta rodina umí dávat neskutečné množství šancí. Kolikrát dokážou člověku i zaměstnání zařídit.“ Shodně uvádí informant I2: „Ta podpora rodiny je, co se týče psychické motivace, nejdůležitější. Takže kdo to má, má strašnou výhodu.“

Dílčí výzkumná otázka č. 3: Jaká je udržitelnost propuštěných na trhu práce?

Poslední dílčí výzkumná otázka je zaměřena na udržitelnost osob po výkonu trestu odnětí svobody v zaměstnání a na trhu práce. Tato dílčí výzkumná otázka je zodpovězena dvěma tázacími otázkami.

„Co se týká udržitelnosti – je důležité, zda osoba propuštěná z výkonu trestu odnětí svobody jde ven „čistá“ nebo s podmínkou. Pokud má podmínku, je velká pravděpodobnost, že se do výkonu vrátí zpět. Prvotrestaní se většinou snaží znovu

„normálně“ fungovat. U nás je hodně recidivistů, myslím si, že tak 30–40 % se vrací zpět do výkonu trestu odnětí svobody.“ (I7)

U udržitelnosti osob po výkonu trestu odnětí svobody v zaměstnání záleží především i na **typu trestné činnosti**, kterou osoba spáchala. Větší recidiva bývá dle informantů u drogově závislých. Například u vražd to bývá spíše jednorázový akt. *„Když to tak obecně shrnu, tak je to hodně u mladých lidí, užívání návykových látek, drogy a v souvislosti s drogami krádeže, loupeže, násilí.“ (I5)* Shodně uvádí i informant I4 *„V minulosti jsme slyšeli, že majetková trestná činnost a drogy jsou problém.“*

Velký důraz je dle informanta II kladen také na to, **do jakého prostředí se osoba po výkonu trestu vrací**. *„Je to zase o těch přátelích a zase do toho spadnou. Strašně moc záleží na zázemí doma.“* Pokud se vrátí do funkčního rodinného zázemí, tak je tam mnohem větší pravděpodobnost, že se udrží na trhu práce, než když se vrací mezi jedince páchajících trestnou činností, kteří ho na dráhu zločinu mohou znovu dostat. *„Záleží na tom, do jakého prostředí se z výkonu trestu odnětí svobody vrací – jestli mají adekvátní bydlení, jestli se vrací do okruhu osob, které ho negativně ovlivňovaly atd.“ (I6)*

Jak již bylo zmíněno v předchozích dílčích výzkumných otázkách, **rodina** je i při udržitelnosti na trhu práce nezastupitelným prvkem. Dává stabilní funkční zázemí a pocit bezpečí, který přispívá k rychlejší adaptaci na pracovní návyky a život mimo věznici. Lze se však vrátit i k disfunkční rodině, u které je návrat k trestné činnosti nezbytný. *„Záleží také na tom, zda není ta rodina toxická. Což může být také, v tomto případě je ta rodina zátěž. Pokud krade celá rodina a vrátí se tam, tak bude krást znovu. Ta rodina se kvůli němu nezmění, protože má svoje návyky. Takže byť tu podporu má, má blízké osoby, na které se může obrátit, kteří mu pomůžou, tak ho zase stáhnou zpátky k trestné činnosti. Takže tam je rozdíl podpora a podpora.“ (I2)*

Při udržitelnosti záleží také na tom, **zda do zaměstnání nastoupí hned** po výkonu trestu, **nebo nástup odkládá**. Nejkritičtějších je dle informanta I2 prvních 48 hodin po propuštění. *„Na začátku je podpora nejdůležitější. Kdokoliv, na koho se může obrátit. Musí být rád. Nejhorší jsou ti, co říkají, že si pár měsíců odfrknou a pak že až půjdou pracovat. Takový člověk pak už pracovat nezačne. Ta udržitelnost toho zaměstnání je podle toho, co chce a co ho k tomu vede.“*

Dle informanta I4 je pro motivaci udržení se na trhu práce důležité i **být v daném zaměstnání spokojen**. „*Ríkáme jim, ať nezůstávají v nevhodném zaměstnání. Když někde nejsem spokojená ať ohledně platového ohodnocení, nebo té pracovní činnosti, tak proč nejit o dům dál.*“ Pokud zaměstnání bude nepřiměřeně finančně ohodnocené, nebo se jedná o nepříjemnou pracovní činnost, tak není nutné v zaměstnání zůstat. V tomto případě se lze bavit o zdravém střídání zaměstnání. Je však důležité práci změnit až ve fázi, kdy bude domluven nástup u jiné firmy či pracovní agentury. Informant I6 shodně podotýká důležitost spokojenosti v zaměstnání, aby byla u osoby po výkonu trestu větší motivace se na pracovním místě dlouhodobě udržet.

Dalším často přehlíženým bodem u udržení zaměstnání je **sebeúcta**. „*Je to spíše dokázat si sám sobě, že to zvládnu. Návrat sebevědomí a najít si svoje místo ve společnosti, že tam opravdu patří. Najít si smysl toho života, proč by se měli chovat spořádaně.*“ (I2) Je potřeba zapracovat na zdravém sebevědomí. „*Získat znovu sebeúctu.*“ (I4) Najít si své místo ve společnosti. Zde se vracíme ke stigmatizaci, která může narušit u osoby po výkonu trestu odnětí svobody proces návratu do zaměstnání.

4.4 Shrnutí výzkumného šetření – diskuze

Cílem výzkumného šetření je na základě rozhovorů s aktéry penitenciární a postpenitenciární péče zjistit, jaké jsou možnosti návratu do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody. Dále v rámci dílčích výzkumných otázek ověřit, jak velkou roli hraje při hledání zaměstnání stigmatizace propuštěného, jaké jsou faktory motivace při hledání zaměstnání a jaká je následná udržitelnost na trhu práce.

Hlavní výzkumná otázka zněla: *Jaké jsou možnosti návratu do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody?*

Na základě předvýzkumu, který proběhl u aktérů neziskových organizací, vyvstaly tři dílčí výzkumné otázky, které pomohou hlouběji nahlédnout do tématu návratu do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody. Dílčí výzkumné otázky zněly následovně:

DVO 1.: *Do jaké míry ovlivňuje hledání zaměstnání stigmatizace propuštěných?*

DVO 2.: *Jaké faktory propuštěné motivují k hledání a udržení zaměstnání?*

DVO 3.: *Jaká je udržitelnost propuštěných na trhu práce?*

Na základě analýzy jednotlivých dílčích výzkumných otázek můžeme s jistotou uvést, že stigmatizace, motivace k návratu do zaměstnání a udržitelnost na trhu práce hrají u osob po výkonu trestu odnětí svobody hledajících si zaměstnání velkou roli. Hlavní výzkumná otázka i dílčí výzkumné otázky byly zodpovězeny. Cíl výzkumného šetření byl splněn.

V rámci výzkumného šetření bylo zjištěno, že stigmatizace má na osobu po výkonu trestu odnětí svobody při hledání zaměstnání prokazatelně negativní vliv. V rámci analýzy se vyskytlo více oblastí, do kterých se stigmatizace promítá, jedná se o sebevědomí dané osoby po výkonu trestu, ale také na jeho rodinu a počáteční pracovní zařazení.

Možností pro návrat do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody není u firem mnoho. Výrazněji v tomto odvětví vystupují pracovní agentury, které nabízejí nejen příslib zaměstnání, ale také možnost ubytování, které mnohdy osoby po delším výkonu trestu odnětí svobody postrádají.

Pracovní agentury jsou pro osoby po výkonu trestu odnětí svobody častěji přijatelnější, i z toho důvodu, jelikož zaměstnavatel ví, že se jedná o osobu z výkonu trestu. Tím propuštěnému odpadají pocity ostychu a stigmatizace, které může zažívat při běžném pracovním pohovoru.

Jak již bylo řečeno, pracovní agentury lze uchopit jako počáteční přestupní bod mezi výkonem trestu a zaměstnáním pod kmenovou firmou. Jsou vhodné pro ustálení se v režimu pracovní odpovědnosti, udržení pracovních návyků, návratu do běžné společnosti, ustálení sociálního zázemí a vybudování sebeúcty, která mnohdy propuštěným chybí.

Avšak je důležité zmínit, že práce v pracovní agentuře má i své negativní stránky. Často se lze setkat s okrádáním zaměstnanců ze strany zaměstnavatelů. Jedná se o těžkou fyzickou práci, obvykle za minimální mzdu se směnnými provozy a rizikem úrazu.

Po výstupu z výkonu trestu odnětí svobody člověk předpokládá, že se na svobodě bude setkávat ze strany společnosti se spravedlností a čestností, kdežto pracovní agentury těmito vlastnostmi ne vždy disponují. Z těchto důvodů lze u pracovních agentur sledovat velkou fluktuaci zaměstnanců. Toto chování může propuštěného demotivovat a navádět ho k trestné činnosti.

Důležitá je u návratu do zaměstnání především motivace. Pokud člověk práci chce a je motivovaný si ji najít, tak ji vždy najde. Občas však musí pro začátek slevit ze svých nároků a počítat i s možností, že chvilku bude dělat těžkou práci za minimální mzdu, než se mu naskytne možnost pracovat v lepších podmínkách za přijatelnější platové ohodnocení.

Motivaci k hledání a udržení zaměstnání lze budovat již při výkonu trestu odnětí svobody, a to prostřednictvím pracovních, vzdělávacích či zájmových aktivit. Ve výkonu trestu si lze nalézt novou činnost, kterou si osoba osvojí a lze ji po propuštění využít jako nástroj obživy. Ale opět se vracím k tomu, že člověk musí chtít. Pokud se nebude chtít do pracovních aktivit v rámci programu zacházení zapojit již ve výkonu trestu, tak je velice nepravděpodobné, že se bude po propuštění aktivně zajímat o hledání svého místa na trhu práce.

Velkým břemenem je zde nízká vzdělanost odsouzených. Při následném zařazení na trh práce mají možnost zaměstnání hledat pouze v úzkém spektru pracovních profesí, kterým se mohou věnovat. V tomto případě mohou vypomocet právě pracovní agentury, které spolupracují s více firmami a mohou zájemci nabídnout širší výběr možností, kde sehnat vhodnější pracovní zařazení.

U prvně trestaných a u krátkých trestů může být motivací i to, že jim jejich stávající zaměstnavatel drží pracovní místo a počítá s jejich návratem do původního zaměstnání. Tato varianta bývá u prvně trestaných celkem častá. Při hledání zaměstnání, či snaze o domluvu udržení stávajícího zaměstnání, je důležité pohlédnout na to, jaký trestný čin daná osoba spáchala a jak dlouho se zdrží ve výkonu trestu odnětí svobody. Vykonaný trestný čin může v budoucnu ovlivnit jeho snahy o získání zaměstnání i přes motivaci a dobré rodinné zázemí.

Fungující rodinné zázemí je jedním z ústředních bodů při návratu do běžného jak osobního, tak i pracovního života. Pokud se osoba po výkonu trestu odnětí svobody vrátí k funkční rodině, tak je mnohem větší pravděpodobnost, že se rychleji zařadí do všedního fungování ve společnosti. Má zde psychickou podporu, která je v prvních několika dnech zásadní.

Udržitelnost v zaměstnání je u osoby po výkonu trestu odnětí svobody konečným bodem resocializace a ustálení sociálního i finančního zázemí. Velké výkyvy v udržitelnosti

můžeme pozorovat na základě spáchané trestné činnosti. Největší recidiva bývá dle informantů u osob, které mají trestnou činnost spojenou s užíváním návykových látek a u majetkové trestné činnosti.

Obecně by se tato výzkumná otázka dala shrnout tak, že možnost, kde pracovat, je v rámci pracovních agentur dostatek, jen je důležitá motivace k tomu si zaměstnání najít, udržet, a nevracet se k trestné činnosti.

Z rozhovorů vyvstalo několik zajímavých návrhů pro možné zlepšení návratu osob po výkonu trestu odnětí svobody na trh práce. Dle informanta I7. by bylo dobré více využívat alternativní tresty. *„Vzhledem k tomu, že spousta odsouzených je ve věznicích za činy, které by mohli odčinit v domácím vězení, přiklání se k tomuto trestu, aby věznice nebyly přeplněné. Náklady na vězně jsou velmi vysoké. Ve výkonu nemohou zcela splácet své dluhy, mnohdy by bylo lepší, kdyby mohli být doma a pracovat.“*

S dalším návrhem, jak vytvořit nová pracovní místa pro osoby po výkonu trestu odnětí svobody, přišel informant I3.: *„Mělo by to vypadat tak, že první rok, když firma zaměstná někoho po výkonu trestu na první rok, tak by na ně mohla dostat dotaci. Když by se nepodařilo a ukázalo by se, že to je nějaký sociální případ, tak pak by dotace dostávali třeba pouze ve výši 30 %. Ale teď už se na to aspoň myslí, že by v zákoně mohlo něco takového být.“*

Komplexnost problematiky zaměstnávání osob po výkonu trestu odnětí svobody potvrdil i výzkumný projekt *Výzkum zaměstnávání osob ve výkonu a po výkonu trestu odnětí svobody a přístup zaměstnavatelů k těmto osobám z roku 2018*, realizovaný Asociací samostatných odborů ČR ve spolupráci se sociálním partnerem Konfederací zaměstnavatelských a podnikatelských svazů ČR. (Mertl, Bareš, 2018, online)

V průběhu výzkumného šetření se naskytl hlubší vhled do problematiky návratu do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody. Bylo zjištěno, že stigmatizace se dá zmírnit dobrým rodinným zázemím a také díky příslibu práce v pracovní agentuře. Motivaci k hledání zaměstnání dodává vidina lepšího pracovního zařazení a vyřešení dluhové problematiky. Udržitelnost na trhu práce už je otázkou motivace a vybudování nezávislé osobnosti s ustáleným sociálním i finančním zázemím.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaké jsou možnosti návratu do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody. Na základě předvýzkumu byla hlavní výzkumná otázka rozdělena do tří dílčích výzkumných otázek, které se blíže věnovaly míře vlivu stigmatizace na osobu po výkonu trestu odnětí svobody hledající zaměstnání, faktorům motivace k návratu do zaměstnání a udržitelnosti osoby po výkonu trestu na trhu práce.

Teoretická část se nejprve věnuje základní charakteristice českého vězeňství s ohledem na definici oboru penologie. Následuje popis provázanosti oboru penologie s ostatními vědními disciplínami. Práce se poté zabývá výkonem trestu odnětí svobody se zřetelem na prizonizaci a práva a povinnosti odsouzeného. Důkladnější pozornost byla věnována kapitole o vytvoření předpokladů pro snadnější návrat do zaměstnání s důrazem na pracovní a vzdělávací aktivity, které zastupují nezbytnou součást resocializace a s tím spojeným návratem na trh práce. Závěrečná kapitola teoretické části se věnuje propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody, kde se zaměřila na jednotlivé subjekty postpenitenciární péče a neziskové organizace, které zajišťují zaměstnání a pomoc při hledání zaměstnání osobám po výkonu trestu odnětí svobody.

Empirická část bakalářské práce interpretuje a analyzuje výsledky kvalitativního výzkumného šetření, které bylo uskutečněno formou polostrukturovaného interview. Rozhovor byl realizován se sedmi informanty, kteří pracují v penitenciární a postpenitenciární péči. V rámci empirického šetření se naskytl vhled do oblasti návratu do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody a s tím spojené stigmatizace osob po výkonu trestu, motivace k návratu do zaměstnání a udržitelnosti na trhu práce.

Hlavní výzkumná otázka zněla: *Jaké jsou možnosti návratu do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody?* Na základě předvýzkumu s neziskovými subjekty byla hlavní výzkumná otázka rozdělena do tří dílčích výzkumných otázek: *Do jaké míry ovlivňuje hledání zaměstnání stigmatizace propuštěných? Jaké faktory propuštěné motivují k hledání a udržení zaměstnání? Jaká je udržitelnost propuštěných na trhu práce?*

Při výzkumném šetření bylo zjištěno, že širší spektrum možností pro návrat do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody se základním vzděláním nabízejí pracovní agentury, se kterými lze navázat spolupráci již při výkonu trestu odnětí svobody.

Pracovní agentury jsou mnohdy přijatelnější, jelikož zaměstnavatel si je vědom, že se jedná o osobu z výkonu trestu.

Stigmatizace má na osobu po výkonu trestu při hledání zaměstnání prokazatelně negativní vliv. Stigmatizace se promítá nejen u osoby po výkonu trestu odnětí svobody, ale také u jeho rodiny, pro kterou je mnohdy tato situace ještě náročnější.

Důležitým prvkem při návratu do zaměstnání je především motivace. Motivaci lze budovat již při výkonu trestu odnětí svobody v rámci pracovních, vzdělávacích a zájmových aktivit. Lze si zde osvojit novou pracovní dovednost, která se poté může využít k lepšímu pracovnímu zařazení. Motivaci může také napomocť již zmíněná pracovní agentura, která nabízí širší zastoupení pracovních profesí, a tudíž ji lze brát jako počáteční bod pro ustálení pracovních návyků, sociálního zázemí a udržení pracovního režimu.

Udržitelnost stojí na pilířích motivace a vyrovnáním se se stigmatizací. Velkou roli zde hraje prostředí, do kterého se osoba po výkonu trestu odnětí svobody vrací.

Práce může být přínosná pro hlubší náhled a pochopení práce v postpenitenciární péči a s tím spojené problematiky návratu do zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody.

Seznam použité literatury

BĚLÍK, Václav, HOFERKOVÁ, Stanislava, KRAUS, Blahoslav a kol. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada Publishing, a.s. 2017. 120 s. ISBN 978-80-271-0599-1.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čaněk, 2008. 256 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava, MARAKUSOVÁ, Vlasta. *Sociální ochrana*. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996. 156 s. ISBN 80-85981-36-X.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava, MARKUSOVÁ, Vlasta. *Úvod do penologie*. Praha: Sociálně právní institut. 1997. 148 s. ISBN 80-7251-104-1.

DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2020. ISBN 978-80-261-0848-1.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2011. 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8.

FISHER, Slavomil, ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. Praha: Grada Publishing, a.s. 2014. 232 s. ISBN 978-80-247-5046-0.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

GÁČ, Dušan a kol. *Specifika výkonu zabezpečovací detence v České republice*. Brno: Vězeňská služba České republiky, 2020. ISBN 978-80-907836-0-7.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-124-4

HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. 183 s. ISBN 80-86708-30-6.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál 2005. 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

- INCIARDI, James A. *Trestní spravedlnost: Ústavní principy trestního práva, trestního řádu a nápravné výchovy*. Praha: Victoria Publishing, 1994. 795 s. ISBN 80-85605-30-9.
- JŮZL, Miloslav. *Penitenciaristika jako věda žalární*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017. 384 s. ISBN 978-80-7452-131-7.
- MADLIAK, Jozef a kol. *Základy penologie*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2006. 142 s. ISBN 978-80-7097-789-7.
- MEZNÍK, Jiří a kol. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. 75 s. ISBN 80-210-1248-X.
- MORAVCOVÁ, Ilona. *Pojetí resocializační pedagogiky, základy studia oboru v České republice*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 257 s. ISBN 978-80-745-091-7.
- NEZKUSIL, Jiří. *Československá kriminologie*. Praha: Panorama, 1978. 272 s. (publikace bez ISBN).
- ONDREJKOVIČ, Peter. *Úvod do sociologie výchovy*. Bratislava: Veda, 1998. 263 s. ISBN 8022404454.
- RASZKOVÁ, Tereza, HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I: Vězeňství*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. 146 s. ISBN 978-80-7435-716-9.
- SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie II*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3.
- ŠTĚRBA, Vladislav. *Penologie*. Praha: Armex publishing s.r.o., 2007. 148 s. ISBN 978-80-86795-48-5.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.
- TOMÁŠEK, Jan a kol. *Probace a její efektivita pohledem pachatelů, veřejnosti a médií*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-183-7.
- VETEŠKA, Jaroslav. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. Strašnice: Wolters Kluwer Č, a.s., 2015. 252 s. ISBN 978-80-7478-898-7.

Elektronické zdroje

AGAPO, O.P.S. Naše služby. *AGAPO, o.p.s.* [online]. Brno: AGAPO, o.p.s., 2019 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://www.agapo.cz/>

CDV SLUŽBY, S.R.O. Služby. *CDV služby* [online]. Praha: CDV služby, s.r.o., 2022 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://www.cdvsluzby.eu/sluzby/>

CENTRUM PODPORY PODNIKÁNÍ PRAHA, O.P.S. O nás. *Centrum podpory podnikání Praha* [online]. Praha: Centrum podpory podnikání Praha, o.p.s., 2022 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://www.cppp.cz/s/o-nas>

HAMERNÍK S.R.O. Spolupráce. *Hamerník s.r.o.* [online]. Praha: Hamerník s.r.o., 2022 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: https://www.hamernik-cz.eu/?page_id=1350

CHARITA TÁBOR. Auritus – centrum adiktologických služeb. *Charita Tábor* [online]. Praha: Charita České republiky, 2022 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://tabor.charita.cz/jak-pomahame/auritus-centrum-adiktologickych-sluzeb/resocializacni-program/kontakt-s-uveznenymi/>

KUBIČKOVÁ, Pavla. KMĚTNÍK, Ivo. *Penologie* [online]. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku s.r.o., 2011 [cit. 2022-08-03]. Dostupné z: <https://www.sosoom-zlin.cz/media/skripta/penologie.pdf>

SLOMEK, Zdeněk. *Speciální pedagogika: Etopedie* [online]. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity v Č. Budějovicích, 2006 [cit. 2022-05-31]. Dostupné z: https://infdig.webnode.cz/_files/200000488-a165ca31f1/SP_etopedie.pdf

STRAUSS, Anselm. CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie.* [online]. Boskovice: Albert, 1999 2022 [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/627059/mod_folder/content/0/STRAUSS_A_CORBINOVA_J-Z%C3%A1klady%20kvalitativn%C3%ADho%20v%C3%BDzkumu-1.pdf?forcedownload=1https://mvs.cz/pomahame/#propustenym

MÄSIEROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2021* [online]. Praha: Obor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR, 2021 [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf>

MERTL, Jiří. BAREŠ, Pavel. Zaměstnávání osob ve výkonu a po výkonu trestu odnětí svobody a přístup zaměstnavatelů k těmto osobám [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i. Praha., 2018 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_441.pdf

MEZINÁRODNÍ VĚZEŇSKÉ SPOLEČENSTVÍ, Z.S. Pomáháme propuštěným. *Mezinárodní vězeňské společenství* [online]. Praha: Mezinárodní společenství, z.s., 2022 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://mvs.cz/pomahame/#propustenym>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. Sociální kurátor. *Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2009 [cit. 2022-01-04]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1049959/socialni_kurator.pdf/13e4d622-a29a-53a9-237a-cf482b4b8ed0

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. Koncepce vězeňství do roku 2025. *Ministerstvo spravedlnosti České republiky* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2016 [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

OBLASTNÍ CHARITA TŘEBÍČ. AL PASO Vysočina. *Oblastní charita Třebíč* [online]. Praha: Charita České republiky, 2022 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://trebic.charita.cz/nase-sluzby/al-paso-vysocina/>

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. O nás. *Probační a mediační služba* [online]. Praha: Probační a mediační služba České republiky, 2022 [cit. 2022-12-09]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/o-nas/>

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. Resocializační programy. *Probační a mediační služba* [online]. Praha: Probační a mediační služba České republiky, 2022 [cit. 2022-12-09]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/resocializacni-projekty/>

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. Zpátky do života. *Probační a mediační služba* [online]. Praha: Probační a mediační služba České republiky, 2022 [cit. 2022-12-09]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/projekty/pdp3-zpatky-do-zivota/>

RASZKOVÁ, Tereza. HOFERKOVÁ, Stanislava. *Vězeňství a penitenciární péče* [online]. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2014 [cit. 2022-12-09]. Dostupné z: https://www.uhk.cz/file/edee/pedagogicka-fakulta/pdf/pracoviste-fakulty/ustav-socialnich-studii/dokumenty/studijni_opory/socialni_patologie_a_prevence_2020/vezenstvi-a-penitenciarni-pece.pdf

SMUTEK, Martin. *Tvorba odborné publikace*. [online]. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014 [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: https://www.uhk.cz/file/edee/filozoficka-fakulta/studium/smutek_._tvorba_odborne_publikace.pdf

RUBIKON CENTRUM, Z.Ú. Kdo jsme. *rubikomcentrum.cz* [online]. Praha: RUBIKON Centrum, z.ú., 2022 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/kdo-jsme/>

SEMITAM S.R.O. Nabídka služeb. *Semitam.cz* [online]. Havlíčkův Brod: SEMITAM s.r.o., 2017 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <http://www.semitam.cz/nabidka-sluzeb>

SPOLEČNOST PODANÉ RUCE O.P.S. Úvod. *Společnost podané ruce o.p.s.* [online]. Brno: Společnost podané ruce o.p.s., 2022 [cit. 2022-12-13]. Dostupné z: <https://podaneruce.cz/>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Program zacházení. *Vězeňská služba České republiky*. [online]. Praha: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky, 2022 [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-valdice/sekce/program-zachazeni>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Vzdělávání vězňů. *Vězeňská služba České republiky*. [online]. Praha: Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky,

2022 [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/vzdelavani-veznenych>

VOLONTÉ CZECH, O.P.S. Věznice. *Volonté.cz* [online]. Praha: Volonté Czech, o.p.s., 2020 [cit. 2022-12-12]. Dostupné z: <https://www.volonte.cz/veznice>

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 345/1999 Sb. *Zákon pro lidi*. [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023 [cit. 2022-12-09]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky § 36 č. 345/1999 Sb. *Zákon pro lidi*. [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023 [cit. 2022-09-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky § 40 č. 345/1999 Sb. *Zákon pro lidi*. [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023 [cit. 2022-09-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky § 46 č. 345/1999 Sb. *Zákon pro lidi*. [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023 [cit. 2022-09-30]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>

Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník. *Zákon pro lidi*. [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023 [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. *Zákon pro lidi*. [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023 [cit. 2022-08-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169#cast1>

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. *Zákon pro lidi*. [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023 [cit. 2022-08-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169/zneni-20220101#f1957324>

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby. *Zákon pro lidi*. [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2023 [cit. 2022-12-9]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-293>

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Transformace dílčích výzkumných otázek na otázky tazatelské

Tabulka 2 – Základní údaje o informantech

Příloha

Příloha A: Přepis rozhovoru s informantem č. 2

Kde pracujete, jaké je Vaše pracovní zařazení, případně jakou úlohu má Vaše práce při zaměstnávání osob po výkonu trestu odnětí svobody?

*„Naše služba ***** je terénní služba, která pomáhá lidem s trestní minulostí, jak už ve výkonu trestu, tak i po výkonu trestu. Pomáháme v podstatě se vším, co není nemorální nebo nezákonné, je to od zprostředkování zaměstnání, vyhledání bydlení, umístění na trhu práce, asistence a doprovody na úřad, aby nedocházelo k nahlížení na klienty přes prsty. Můžeme pomoci i s dluhovou problematikou, pomáháme zmapovat dluhy a potom navázat spolupráci s Občanskou poradnou nebo máme externího poradce. Dále jim pomáháme s motivačními rozhovory, psychickou podporou, je to strašně velká škála. Vždy záleží na aktivitě klienta, takže s tou zakázkou musí přijít klient. Nikdy nikoho do ničeho nenutíme, je to na základě dobrovolnosti.“*

Záleží při hledání zaměstnání na typu spáchaného trestného činu či nejvyšším dosaženém vzdělání?

*„Vzhledem k tomu, že pracovní pozice, které nabízejí pracovní agentury, tak nejsou to pozice, kdy přicházejí do styku s penězi, takže zda je to hospodářská či majetková trestná činnost, to se nerozlišuje a spíše hraje roli, jestli je to nějaký násilník. Ale zase záleží za co. Pokud někde v opilosti někomu dá přes hu*u, tak je to jiné, než když někdo někoho týrá. Ti, co jsou vzdělání, tak ti nepotřebují naše služby.“*

Jak je podle Vás důležité funkční rodinné zázemí?

„Ta podpora rodiny je, co se týče psychické motivace, nejdůležitější. Takže kdo to má, má strašnou výhodu. Zadruhé je to, zda není ta rodina toxická. Což může být také, v tomto případě je ta rodina zátěž. Pokud krade celá rodina a vrátí se tam, tak bude krást znovu. Ta rodina se kvůli němu nezmění, protože má svoje návyky. Takže byť tu podporu má, má blízké osoby, na které se může obrátit, kteří mu pomůžou tak, ho zase stáhnou zpátky k trestné činnosti. Takže tam je rozdíl podpora a podpora.“

**Jaká je podle Vás udržitelnost osob po výkonu trestu odnětí svobody na trhu práce?
Případně jaká je recidiva?**

„Je to hrozně individuální. Je to o vyzrálosti té osobnosti toho klienta a v podstatě co chce. Nejhorší jsou ti, co řeknou, že si pár měsíců odfrknou a pak že až půjdou pracovat. Takový člověk pak už pracovat nezačne. Ta udržitelnost toho zaměstnání je podle toho, co chce a co ho k tomu vede.“

Znáte firmy, které zaměstnávají osoby při i po výkonu trestu odnětí svobody (případně jen po výkonu trestu odnětí svobody)? Se kterými firmami spolupracujete?

*„Co se týče spolupráce, tak máme působnost v kraji *****. Spolupráci udržujeme velmi úzkou se sociálním kurátorem ve všech městech, kde máme klienty a také s Probační a mediační službou. Samozřejmě jsme vázáni mlčenlivostí, ale informujeme se na sebe. Takže když už to není v jejich schopnostech nebo možnostech jim zařadit nebo poskytnout tu službu, tu pomoc, tak odkazují na nás.*

S firmami je to horší, ti nechtějí. Ale co se nám daří, tak máme navázanou spolupráci se třemi pracovními agenturami a ty mají většinou i to bydlení. Takže oni zajistí práci a zajistí k tomu i bydlení. Samozřejmě pracovní agentura není to úplně ideální, informujeme o tom klienty, že si berou nějakou část, že to je rozhodně méně výhodné než kmenový zaměstnanec. Ale je to prvotní na ten start, že na ně nikdo nekouká, neřeší v té firmě, že má záznam v rejstříku trestu, je strašně důležité. To už potom záleží na něm, jak se tam zapíše v té firmě. Máme i klienty, kteří tam půl roku pod agenturou pracují a pak si je strhne jako kmenového zaměstnance ta firma. Takže ta zkušenost tam je.

Výhodou pracovní agentury je, že má nasmlouvaných více podniků, takže je možnost většího množství profesí. Samozřejmě spousta klientů, kteří se na nás obracejí, tak jsou to lidi se základním vzděláním nebo jenom vyučení. Takže tam ta možnost jít na nějaké speciální místo je omezená. Takže jsou to spíše nějakí operátoři linky, do skladu a podobně, nějaká logistika. Když má například někdo kurz, oprávnění, na vysokozdvížený vozík, tak má jiné možnosti.

Vycházíme z profesního životopisu, jaké má klient schopnosti. My se tedy vůbec na minulosti neptáme, abychom nesoudili. Neptáme se na minulosti trestní, ale čistě

profesní. Takže když chceme životopis, tak piší pouze profesní, jaké mají zkušenosti, kde pracovali, jaké mají oprávnění, případně co by chtěli dělat, co by je bavilo. Ne vždy se podaří, aby dělali to, co by je bavilo. Ale snažíme se. Práce je. I pracovní agentury nám vystavují příslib zaměstnání, když je klient ve výkonu trestu a chce si žádat o podmíněčné propuštění, tak soud hodně nahlíží, jestli má zajištěné bydlení a práci. Takže ty agentury nám tohle dělají. Kdežto firmy nějaké přísliby s vyhlídkou, že někdy možná někdo přijde, nám dělat nebude. Kdežto u té pracovní agentury je ta fluktuace lidí tam velká, že tam je jim to jedno. Kdo chce pracovat, tak tu práci pro ně mají.“

Setkáváte se s tím, že už klient zajištěnou práci má? Například mu drží místo v předešlém zaměstnání nebo se osvojil ve firmě v rámci výkonu trestu a chtějí si ho nechat?

„Setkávám se s tím, byť méně. Ale setkává se s tím v tom smyslu, že ten klient po nás chce úplně něco jiného. Nechce zprostředkovat práci, protože tu už má, ale potřebuje například zprostředkovat kontakt s rodinou. Takže spíše v tomhle smyslu. Pokud někdo nepotřebuje něco jiného, má tu práci ve výkonu trestu někde mimo věznici, je tam dobrý, chtějí si ho tam vzít, až vystoupí z výkonu trestu, tak takoví lidé se nám potom neozývají. Protože tohle mají zajištěné a nic jiného nepotřebují.“

Jaká je podle Vás recidiva?

„Já to nedokážu úplně říct, spíše to řeknu trošku jinak. Když to řeknu, tak asi tak 50 % klientů je účelových, protože jim to pomůže u toho soudu. Nebo když to vezmu ještě jinak, tak z těch, co jsou ve výkonu trestu a požádají o spolupráci, tak je takových 80 %, kteří chtějí žádat o podmíněčné propuštění a 20 %, kteří jsou normálně k pevnému výstupu. Protože ti, kteří vystupují v pevném termínu, tak nechtějí mít poté dohled probační služby. Z těch 80 % bych tipoval, tak polovina je účelových, protože jim pomůžeme zajistit přísliby a zadruhé mají u soudu, že s někým spolupracují a pracují na sobě. U soudu to vypadá lépe. Takže z těch 50 % tam je pravděpodobnost, že potom, co jim někdo promění podmínku u soudu, tak jsou pro nás nekontaktní. Nenastoupí ani do té práce, ani se neozvou. Dosáhli toho svého. Mají za cíl vylézt ven a udělají pro to maximum. To udělali a dál už to neřeší. Takže z těch, dejme tomu, 50 % z těch původních 80 %, tak nevíme, jestli skončili zpátky, nebo ne. Ti, co začnou potom spolupracovat, tak většinou se

snazíme, že zůstanou venku a buď se uchytanou, nebo ne. Ti, co vylezou ven a udržují s námi kontakt, tak se takových 80 % chytne.

Ale myslím si, ještě k té recidivě, že větší recidiva je, když má člověk malé tresty a nízký stupeň věznice. Tak tam je ta recidiva větší.“

Jak je dle Vašeho názoru důležité zastoupení následné péče o osobu po výkonu trestu odnětí svobody? (sociální kurátoři, neziskové organizace, podpora od státu) Využívají tuto pomoc?

„Myslím si, že do toho začátku je to určitě dobře a myslím si, že to tak má být. Protože ten člověk, když je déle jak 3 roky ve vězení, tak pro ně se toho venku udá strašně moc. Ten posun, který nevnímáme, protože v něm žijeme, který přijímáme každým dnem, ten pokrok, nebo já nevím cokoli, tak na to vůbec nereagujeme, nevnímáme to, bereme to jako součást našeho života. Ale oni jsou tam odříznutí, tak pro ně je to, jsou jak v Jiříkově vidění. Takže oni jsou ztraceni, najednou nevědí. Když šli do basy, něco se dělalo takhle, teď je to jinak.

Sociální kurátor je v pozici, že by jim měl pomoci., pokud pod ně spadají, ale musí oni chtít. Musí je vyhledat. Oni je vyhledávají po výstupu, protože vědí, že dostanou mimořádnou okamžitou pomoc. Případně jim mohou pomoci obvolat azylové domy.

Neziskovky si myslím, že plní důležitou funkci. Protože spoustu věcí Probační služba ani sociální kurátor nezařídí. Nebude jim hledat práci, nebude jim hledat doktora, napsat žádosti, pomoc s životopisem.“

Když spolupracujete s někým ještě ve výkonu trestu odnětí svobody, tak jeho motivace získat zaměstnání je čistě účelová, aby se dostal z výkonu trestu?

„Ano, aby dostal podmíněčné propuštění.“

A když s Vámi naváže někdo kontakt až po výkonu trestu, tak jaká je tady v tomto případě motivace si najít práci?

„Tak tam je ta motivace, aby se nedostal zpátky. A aby znovu nezklamal rodinu. Pokud nějakou rodinu má, tak aby ji nezklamal a dokázal jí, že to dokáže. Že se dokáže udržet venku, i když byl předtím několikrát trestaný.

*Teď máme klienta, který vylezl z Mírova. A byl tam v době Covid-19, takže všechno bylo omezené. Říká, že to v něm byl tak veliký zlom, že už se tam vrátit nechce. Byl tam nějakých 8 let a stačilo mu to. Je to člověk, který má jasno, jasně dané, co chce, vylezl ven na podmínku, má dohled Probační služby a našel si práci úplně mimo kraj *****, takže jsme pak v kontaktu nebyli, ale jednou tak za ty dva měsíce jsme si zavolali, že funguje. Abychom měli zpětnou vazbu. To byla sezonní práce, gastro, vrátil se zpátky. Jak skončil na té první pozici, tak hnedka dostal v nemocnici práci jako výpomocná síla do kuchyně. Bohužel ho po zkušební době propustili, protože vedení se nelíbilo, že tam je někdo s trestní minulostí. Takže ho propustili. Nicméně se hned koukl na internet a sehnal práci na *****, sedl do auta, jel tam, aniž by tam předem volal, a vzali ho.*

Takže je to spíše o tom, jak kdo chce. Práce je a není to o tom, že když je to kriminálník, že tu práci nedostane.“

Takže zápis v rejstříku není důvod, proč by nešlo si sehnat práci?

„Takhle. V současné době by na běžnou pracovní pozici zaměstnavatel ani neměl vyžadovat trestní rejstřík. Samozřejmě se to děje. Ale neměli by ho vyžadovat. Samozřejmě ty firmy, když se snažíme navázat spolupráci přímo s firmami, aby byli kmenoví zaměstnanci, tak ta obava tam je. Vypytávají se za co.

Takže ano, má to velký vliv, ale zase se dá zohledňovat, za jaký trestný čin to je.“

Využívají Vaši službu spíše prvotrestaní nebo recidivisté?

„Myslím si, že tak půl na půl. Nebo takhle. Možná spíše ti recidivisti, protože prvotresty si myslí, že to zvládnou. Takže spíše více ti recidivisti. Více tresty a prvotresty, když se jedná spíše o delší tresty. Ti, co jsou v sazbě do dvou let, tak těch je méně. Spíše ty delší tresty a více tresty.“

Přijde Vám, že lidé, kteří vyhledají Vaši pomoc, tak mají problém se sebedůvěrou? Zda mají pocit stigmatizace?

„Pocit stigma tam je, ale myslím si, že ne vždy je opodstatněný. Je to prostě jenom v jejich hlavě, protože o tom slyšeli, že to tak bude. Někdo jim to řekl. Ale mnohdy s tím nemají ani vlastní zkušenost.

Myslím si, že pocit té stigmatizace, protože my pomáháme i osobám blízkým někoho ve výkonu trestu, takže v podstatě přijde paní, má dvě děti, má partnera ve vězení, čímž splňuje podmínku naší cílové skupiny, a tak se jí snažíme pomoci. Buď žádáme o přeložení do jiné věznice, aby byla bliž, zprostředkováváme návštěvy nebo pomáháme i na úřadech, když něco potřebuje řešit. A já osobně vnímám, že to stigma víc nese ta rodina, která je venku než ten člověk, který je ve vězení a pak vyjde ven. Protože ta rodina žádá o dávky, jedná na úřadech a tam musí hlásit, že má rodinného příslušníka ve výkonu trestu. Tím pádem každý to ví. Čímž to stigma, to koukání přes prsty, mají po celou dobu výkonu trestu. Kdežto ten, který je ve výkonu trestu, tak vyleze ven, svým způsobem se nemusí nikde ani hlásit, že byl ve výkonu trestu. Takže to o něm nikdo nemusí vědět.

Takže si myslím, že to stigma nese mnohem více ta rodina venku. Ti odsouzení, kteří vylezou ven, to mají pouze zafixované v hlavě. Mnohdy to nevychází z opodstatněných důvodů nebo zkušeností.

Každý si myslím, že má nárok na druhou šanci, ale nesmí to být šance nároková a přehnaně opakovaná. Neodsuzovat, dát druhou šanci. Zaprvé, musí si o ni říct, protože když už si někdo řekne o pomoc. Protože takhle, ve vězení si říct o pomoc, je hrozná slabost, ostatní mu to dají sežrat, případně toho ostatní nějak využijí ve vlastní prospěch. Ale myslím, že už se to odbourává, protože těch organizací, které do věznic docházejí, je hodně.

A druhá věc, aby měl motivaci, sílu pokračovat, je přiznat si vinu. Uznat tu vinu, že něco udělal špatně a z toho se poučit. To je strašně důležitý prvek, který hraje v té motivaci a udržení. Takže pokud někdo přijme trest za to, co spáchal, tak je to dobrý krok k tomu, aby jako mohl fungovat, neřešil stigma. Nevyhledávejte lidi, kteří Vás budou soudit.“

Jaká je dle Vašeho uvážení největší výzva pro osoby po výkonu trestu odnětí svobody hledající zaměstnání?

„Prvních 48 hodin od výstupu bez zázemí. Na začátku je podpora nejdůležitější. Kdokoliv, na koho se může obrátit. Musí být řád.

Je to spíše dokázat si sám sobě. Návrat sebevědomí a najít si svoje místo ve společnosti, že tam opravdu patří. Najít si smysl toho života, proč by se měli chovat

spořádaně. Ostatní také kradou a nic se jim nestane, mají se lépe a nemusejí nic dělat. Lepší pět minut strachu než 8 hodin práce.

Potřebují znovu najít svou sebedůvěru, aby se uplatnili ve společnosti.“